

Čs. dokumentační středisko
nezávislé literatury
Referenční exemplář dílny
ERLANGEN
VI. 19. 91
Josef Jelínek

[Květen 1985]

O B S A H :

Petr Kabeš:	Na hladině [1]
Philip Roth:	Romantika útlaku [2-3]
Ivan Klíma:	Milý Philippe [4-8]
Zdeněk Urbánek:	Ztracená semě [9-25]
Eda Kriseová:	Co se stalo na horách [26-22]
AZ:	Gorbačov - a co dál? [29-35]
Milan Jungman:	Si tacuisses [36-40]
Jan Trefulka:	Hamlet to nevěděl [41-42]
Milan Uhde:	Z neodslaných dopisů [43-44]
Sergej Maehonin:	Momentka filologická [45-47]
/oK/:	Zpráva o pohřbu [48]
/KO/:	Více než 13 řádky o [49-52]
Luďvík Vaclík:	Espresso na Můstku [59-61]

Copied from a type-written carbon copy, bound, and made available by
DOKUMENTATIONSZENTRUM ZUR FÖRDERUNG DER UNABHÄNGIGEN
TSCHECHOSLOWAKISCHEN LITERATUR e.V. for research and
information purposes. Copyright continues to be held by
each individual author and must be strictly observed. If
clarification is required, please consult the Centre
before publication of any item.

DOKUMENTATIONSZENTRUM
SCHWARZENBERG 6
D-8533 SCHEINFELD
Tel. 09162/7761

O B S A H :

Petr Kabeš:	Na hladině
Philip Roth:	Romantika útlaku
Ivan Klíma :	Milý Philippe
Zdeněk Urbánek:	Ztrácená země
Eda Kriseová :	Co se stalo na horách
AZ :	Gorbačov - a co dál ?
Milan Jungman:	Si taccuissze
Jan Trefulka :	Hamlet to nevěděl
Milan Uhde :	Z neodslaných dopisů
Sergej Machonin:	Momentka filologická
/oK/ :	Zpráva o pohřbu
/KO/ :	Více než 13 řádky o
Ludvík Vaculík:	Espresso na Můstku

Petr Kabeš

NA HLADINĚ kruhy už dostředivé: krátery
po závěti Žabek-oblázků, Po netech,
po netách, Zlé věci
němě dějou se a vlekou
za sebou řeku, Vlečená řeka,
vyplavit by měla otazník; za-
tím soutek dvou, ten svlačec sladkovedních ach,
Souhláská nebo samohláská? Samy jsou,
vočové, sladké sklívce pěn. Paměť
zahřívá je prosperitou
hodinek a srdcí, digitální okrsek. Na tahu náhle
skrojky řepných bulv, jak kalná
je paměť kolébaná cizím rytmem,
podzimní oči pěn, jak je kalná tónina splavná
cizí paměti. Pěna bulv,
oči vytřeštěné nad lhotejností k sobě,
bezočivá tlačeniče v eraništi souteku.
Smysly dnes čiré, ty neje.
Pletice a parvy však,
břichomluvnčí náprosanky v proudu,
vlaječky kapitulací. Zlé děje
řekou vlečené, Lektář sladká u vytržení. Před-
poslední pohledy dělů, bez výstrahy sloupeví
zákalu a kalu: odevždy
provždy bez interpunkce. Hladina vážka,
hladina vážka. Tykající věc. Se souhláskou
samohláskou, slabiky svlačec. Na slabinách
teho souteku.

/Janě Ševčíkové/

Únorové číslo Harper's přineslo pod tímto titulkem výňatky z rozhovoru, který vedla na podzim 1984 Hermione Leeová s Philipem Rothem. Roth se vyjadřuje k situaci spisovatele ve svobodné a v nesvobodné zemi, především v Československu.

Leeová: Myslíte, že jste jako spisovatel nějak ovlivnil své okolí, kulturu?

Roth: Vůbec nijak!

Leeová: Říkáte to s hořkostí anebo s radostí?

Roth: Ani tak ani onak. Je to prostě skutečnost života. V nadměrně zkomercionalizované společnosti, která žádá úplnou svobodu slova, je kultura nenažraná díra. Nedávno se Louis L'Amour stal prvním americkým prozaikem, který dostal za své "zásluhy o národ" Presidentskou medaili "Za svobodu". Předal mu ji v Bílém domě prezident. Jedinou zemí, kde by ještě mohl takový spisovatel dostat nejvyšší státní vyznamenání, je Sovětský svaz. V totalitním státě, samozřejmě, veškerou kulturu diktuje režim; my v Americe naštěstí žijeme v Reaganově ne v Platonově republice, a nehledě na tuto hloupou medaili, kultura se téměř úplně přehlídí, a tomu stavu je nepoohybně třeba dát přednost.

Když jsem byl prvně v Československu, připadalo mi, že praouji ve společnosti, kde spisovatel všechno může a nic z toho nemá význam, zatímco čeští spisovatelé, s nimiž jsem se v Praze setkal, nic nesměli a všechno od nich mělo význam. Tím nechoť říct, že bych ohtěl změnit bydliště. Nezáviděl jsem jim to, že byli pronásledováni a jak právě tím se zvětšovala jejich společenská důležitost. Nezáviděl jsem jim dokonce ani jejich zdánlivě hodnotnější a závažnější témata. Na Západě se stalo bezvýznamným mnohé z toho, co je smrtelně vážné na Východě - to samo je téma a vyžaduje značné tvůrčí úsilí, aby se přetvořilo v působivý román. Psát seriózní knihu, která nesignalizuje svoji serióznost bombastickými narážkami anebo tematickou závažností, které jsou tradičně spojeny se seriózností, je rovněž oenné podnikání. Být práv duchovní situací, která není očividně šokující ani obudně hrůzná, která nevyvolává univerzální soucit ani se nepěhází na velkém historickém jevišti anebo v působivém rozměru útrap dvaosátého století - dobře to je los, který padl na ty, co píšou tam, kde se všechno může a nic z toho nemá význam.

Nedávno jsem slyšel v anglické televizi kritika George Steinera, jak odsuzuje současnou západní literaturu jako úplně bezoennou

a nekvalitní a prohlašuje, že velké dokumenty lidské duše, mistrovská díla mohou vyvstat jen v dušich drobných režimů jako je v Československu. Podivují se jen, proč všichni spisovatelé, které v Československu znám, si režim oškliví a vášnivě si přejí, aby zmizel z povrchu země. Nechápu, co chápe Steiner, že toto je jejich příležitost, jak se stát velkými? Občas jeden či dva spisovatelé s obrovskou brutální silou dokáží jako zázrakem přežít a vzít si systém za své téma, vytvořit vynikající dílo nezávisle na vlastní perzekuci. Ale většina z těch, kteří zůstávají uzavřeni uvnitř totalitního státu, jsou systémem jako spisovatelé zničeni. Tento systém nevytváří mistrovská díla, vytváří poruchy krevního oběhu, vředy, astma, vytváří alkoholiky, působí deprese, působí hořkost a zoufalství a duševní poruchy. Spisovatelé jsou zmrzečeni na ~~smak~~ intelektu, demoralizováni na duhu, nemocni na těle a kulturně otráveni. Často jsou úplně umlčeni. Devět desetin nejlepších z nich nikdy neudělají svoji nejlepší práci právě kvůli systému. Spisovatelé živeni tímto systémem jsou straničtí námezdní pisálkové.

Když takový systém trvá po dobu dvou či tří generací, neúnavně pracuje na spisovatelském společenství po dvacet, třicet nebo čtyřicet let, posedlost se upevní, jazyk se opotřebuje, čtenářstvo zvolna zmírá hlady a existence národní ~~kultury~~ literatury založené na originalitě, různosti a schopnosti pohybu (to je něco zcela odlišného než brutální přežívání jediného monótonního hlasu) je téměř nemožná. Literatura, která má to neštěstí, že zůstává izolovaná v podzemí na příliš dlouhý čas, se nevyhnutelně stane provinciální, zaostalou, dokonce naivní navzdory množství temné zkušenosti, která jí může inspirovat. Naopak naše práce nebyla zbavena autenticity proto, že jsme nebyli jako spisovatelé droeni totalitní vládou. Kromě George Steinera, který si dělá velkolepé a sentimentální iluze o lidském utrpení a "mistrovských dílech", neznám ani jednoho západního spisovatele, který by se vrátil zpoza železné opony a považoval se za znehodnocena, protože se nemusí potýkat s tak ubohým intelektuálním a literárním prostředím. Jestliže si mám vybrat mezi Louisem L'Amourem a naší literární svobodou a naší rozsáhlou živou národní literaturou na jedné straně a Solženicynem a tou kulturní pouští a drtivým útlakem na straně druhé, vyberu si L'Amoura.

/Přeložil ik/

Milý Philipe,

Přečetl jsem si výňatek z Tvého rozhovoru, jak jej otiskl únorový Harper's. Čtu všechny tvé věci se zájmem a rád, tento rozhovor s o to větším zájmem, že se týká tématu, o němž často přemýšlím - navíc se tvé výroky dotýkají osobně mě i mých přátel, žijeme a píšeme přece v zemi, kde se "nic nemůže a všechno má smysl" a kde našemu intelektu hrozí zmrzačení, našemu duchu demoralizace a tělu nemoc.

Vím, přečetl jsem většinu Tvých děl poctivě, že patříš mezi autory, kteří váží slova a píšou jen o tom, co dobře znají z vlastní zkušenosti. I v Praze jsi byl, o osudu českých spisovatelů jsme nejdnou mluvili, projevoval jsi o něj zájem i snahu nějak jej ulehčit. Přesto však mi připadá, že některé tvé kategorické soudy o temných vyhlídkách literatury v nesvobodných poměrech vycházejí z malé či spíše jednostranné informovanosti.

Dilema svobody a nesvobody, tvořivého a netvořivého života, jak je vytyčuješ ve svých úvahách, je tak zřejmé a nepochybné jako dilema mezi zdravím a nemocí, mezi vyjížděnkou na Capri a pobytem v cele smrti, nikdo nezapochybuje co si vybrat. Nicméně nelze popřít, že většina spisovatelů a vůbec umělců v Polsku, v Československu, v Maďarsku či v Jugoslávii si může volit, zda chce pobývat ve svobodě či v nesvobodě. Jestliže volí pobyt ve svých zemích a to často za cenu, že tam jsou pronásledováni, zakazováni či dokonce vězněni, svědčí to aspoň o tom, že dilema nebude tak zjevné a výrazné, jak je vidíš Ty, že skutečný problém bude jinde, než jak jej ukazuješ. Nemohu bez rozpaků ani přijmout tvrzení, že literatura, která vzniká v těchto zemích a která se opravdu často šíří jen primitivní formou opisů, je odsouzena k provinciálnosti, zaostalosti a naivitě /s výjimkou několika zcela ojedinělých zjevů/. Nechci být sám sobě soudcem /o nebezpečích, jež hrozí literatuře v nesvobodných poměrech, dobře vím/, ale jsem pře-

svědčen, že kolegové slavisté, kteří znají díla, jež za posledních čtyřicet let vznikla v Polsku, v Československu, v Jugoslávii či dokonce v Sovětském Rusku, Ti potvrdí, že se mezi nimi dají nalézt díla pozoruhodná, průměrná i špatná jako kdekoliv ve světě. To, že často i ta nejlepší zůstala na Západě neznáma anebo jen málo známa, způsobila více jejich "jazyková provincialita" než snad jejich "provinciální úroveň."

Myslím, že mi dáš za pravdu, že jedna z nejkvělejších literatur minulého století vznikla v nejnesvobodnější říši té doby - v Rusku. /Dostojevskij byl odsouzen k smrti, většina největších ruských spisovatelů strávila část života ve vyhnanství anebo pod policejním dohledem./ Tu plejádu jmen: Puškin, Lermontov, Gogol, Tuergeněv, Tolstoj, Dostojevskij, Čechov atd. nelze přece vysvětlit teorií o gigantu, který se týčí nad hroby svých méně silných druhů. Tím nechci tvrdit, že nesvoboda přispívá ke vzniku velké literatury. Vždyť právě v tomto století nastala ~~velká~~ éra angloamerické literatury. A zase naopak ~~v~~ současnosti mě fascinuje literatura španělské Ameriky a Jižní Amerika není přece místem ~~velké~~ ^{velké} svobody. Snad uvedené příklady dostačí, abych mohl udělat podstatný závěr: není přímá úměrnost mezi ^{(mezi systémem} politickými poměry) a velikostí literatury. Najít mezi vnějšími poměry a dílem souvislost, která by platila stejně pro Joyce, Beckett, Musila, Kafku, Llasu či Solženicyna, mi připadá nemožné.

Nešvarem naší doby je, že se snaží veškerý problémy současného světa umenšit a zjednodušit na politické problémy, převézt je do oblasti ideologické terminologie, rozdělit svět na dobrý a špatný, svobodný a nesvobodný, na svět, v němž se dá žít s nadějí, a na svět, v němž - aspoň teoreticky - ^{se} žít ani nedá. /Prakticky se v něm žije a život se ani tak příliš nemusí odlišovat./ Má-li literatura vůbec jaké poslání, spočívá ta mise jistě i v tom, že proti ~~tomuto~~ zjednodušenému obrazu neustále potvrzuje obraz skutečného neredukovaného

a neredukovatelného života. A jestli něco svědčí o tom, že život nelze takto umenšit, je to právě skutečnost, že hodnoty vznikají i tam, kde by podle zjednodušené představy měly vznikat jen "vředy, astma, deprese a duševní poruchy".

Nerad bych se ocitl v úloze toho, kdo obhajuje svůj vlastní útlak. Samozřejmě vím, že tam, kde spisovatelé za to, že napíše nevhodný text, useknou hlavu, nemůže vzniknout literatura. Jenže takových míst není v současném světě mnoho. Jsou jen země, kde svoboda je anebo se zdá být neomezená, a země, kde jsou svobody více či méně omezeny. Těch druhých zemí - jistě to v nás budí spíše sklíčenost - je většina. Většina lidstva tedy žije ve světě značně omezených svobod. Otázka, kterou ses zabýval, tedy pro mě zní: kde za takové situace mají žít spisovatelé a jaké možnosti mají ti, kteří jsou ochotni /či nuceni/ sdílet osud s "většinou".

Podle zjednodušené představy by spisovatelé, kteří žijí v zemích omezené svobody, měli být přímo fascinováni svým postavením pronásledovaných či aspoň omezovaných bytostí, tedy psát "smrtelně vážně" o tom, co je na Západě už "bezvýznamné". /A skutečně se to méně zasvěcenému pozorovateli tak může jevit, protože k mému překvapení - dovedu si to vysvětlit opět jen zideologizováním i západního světa - se překládají nejvíce díla právě takto fascinovaná, díla politizující a polemizující./ Jedni v tom snad vidí velkou příležitost, druzí provincialismus. Nedorozumění však tkví v tom, že předpoklad je falešný. Dostojevskij či Čechov, abych zůstal u příkladů bezesporných a česem prověřených, se nestali velkými tím, že popisovali útlak či hanebnost carského režimu. Jejich velikost a genialita se projevovala v tom, že psali o základních a bytostných problémech lidské existence - tedy o týchž problémech, o nichž by zřejmě psali, kdyby žili ve svobodné Francii či v Americe. Jestli je poměry vůbec nějak ovlivnily, tedy nejspíš v tom, že je nerozmazlily, že je přiměly zů-

stat s lidmi, o nichž psali, že je zásobily bezpočtem působivých příběhů a osudů. /Ale i toto tvrzení zjednodušuje složitost tvůrčího procesu./ Stejně tak dnes to, co vzniká v naší části světa literárně či myšlenkově podnětného se, nedá vyjádřit v pojmech politické terminologie, stejně jako se v nich nedají vyjádřit obsahy tvých děl.

Aspoň jeden příklad. Největší česky píšící prozaik /i když na Západě méně překládaný, protože těžko přeložitelný, protože zcela nevysvětlitelný politickými pojmy/ je podle mého názoru Bohumil Hrabal. Jako člověk spíše opak Solženicynův. Plachý a ~~spíše~~ bojácný. Vzděláním právník /jako Franz Kafka/. Byl po leta pronásledován. Pracoval v hutích a ve sběrných surovinách jako dělník. Žil po leta ve světě, který je ~~po~~ většinou z nás, ^{co}kteří píšeme, spíše uzavřen. Tento autor, který by měl buď onemocnět, zplanět, všechno vzdát, anebo se aspoň stát osamělým bojovníkem, vytvořil zcela ojedinělé dílo /i ve světové literatuře/ dílo s nevšední imaginací, plné humoru, poezie, absurdity a zároveň fascinující znalosti reality. V den, kdy se má objevit jeho kniha /po letech zákazu smí se občas opět objevit/ stojí před knihkupectvím již od půlnoci zcela absurdní fronty. Kam bys zařadil jeho dílo? Mezi provinční pokusy? Mezi výplody námezdních pisálků? Mezi díla ojedinělých gigantů? A kam zařadit dílo Seifertovo, Havlovo, Čosićovo, kam zařadit Konwického, Déryho, Roževiče, Rasputina a desítky dalších?

Nepochybuji, že nesvobodné poměry umlčely, zlomily či zničily spoustu nadaných tvůrců, ale tvrdit, že proto v celé obrovské části světa nemůže vzniknout až na gigantické výjimky opravdové dílo, mi připadá oprávněné tak, jako tvrzení, že naopak nemůže vzniknout ve svobodných poměrech, protože tu chybí utrpení, velká témata a autoři jsou demoralizováni snadným životem a korumpováni slávou a výdělkem.

Každé opravdové dílo je přece výsledkem tvůrčí činnosti - té je jistě schopna jen svobodná lidská bytost, ale ^{snaž} jistě budeš souhlasit s tím, že svobodná lidská bytost je myslitelná a možná i v nesvobodných poměrech. Tvůrčí akt je na poměrech jen ^{čestně} závislý, /na nich jsou spíše závislé ^{další} osudy díla, ale o tom nebyla řeč, / i když se na ně často vymlouváme, i když bychom si všichni přáli, aby na sebe vzaly co nejideálnější podobu.

Autor sám je asi nejspíš schopen posoudit, kde a za jakých podmínek může tento akt nej^{lépe} uskutečnit, aby mu připadal smysluplný. To, co jednoho ničí, může přece druhého naopak povzbudit. Nezdá se mi správné mu toto právo upírat, ~~neoprávněně~~ prohlásit jeho snažení za beznadějně a jeho tvorbu předem za propadlou jen proto, že poměry se nezdají pro tvorbu právě příznivé.

Ivan Klíma

Leželi dva v díře třikrát tři kroky, hluboké asi po kolena, a chránila je střecha z celtu. Hlinité boky jámy kryle chvojí a celtu, hozenou přes slámu, měli i pod sebou. Pod hlavy si poskládali houně a půl přední stěny stanu přehodili stranou, takže jim krápale na nohy, ale vzduch byl lepší než sucho a zápach. Toho je vždycky nazbyt, kde naženou lidi do tábora v lese a není čím se nýt, protože voda se vozí jednou za dva dny, cisterna je v hodině prázdná a spočky, trika, košile z uhoňených zad a prdelí není čím prát ani za co vyměnit. Jediné štěstí dnes bylo, že Gregor, třetí ve stanu, měl tábořevou službu a těm dvěma nepřekážel. Byla neděle, za toho cvičení už druhá, a Hrazdíra, na ty časy zcestovalý inženýr zvuků z radia, jak měl oči nepřítomně obráceny k plachtovině stejně jako vedle něho dobrý kluk Komárek, jen trochu louda, odborník hrubších mechanismů, poněkeliťaté za zdleuhavé dny a navečery zepakoval:

- Zab mě, člověče, a stejně si nevzpomenu, jak se ta ztracená země jmenovala.

Komárek se za chvíli povyneřil blíž k vědomí o tom, kde je:

- Te mám taky. Úplně mi vypadlo, kam jsem toho majera tenkrát stěhoval. Víš, jak jsem ti říkal, o mobilisaci.

Bylo asi pět odpoledne brzy v září, jenže pod mrakem, a tak to vypadalo, že se stmívá. Trochu i přešlo a přesto jiní kluci, taky třicet, pětatřicet jako oni, za jejich hlavami v průseku hráli volejbal. Mezi nárazy prstů do míče tu a tam někdo úpěnlivě zasípal: *Emile, teď!* Míč se vznesl, klesal, ozvala se prudší rána a byl možná bed.

- Dobře to vymysleli, se zpožděním smil Komárek. Než je bed, musí být stráta.

- Jinak by nás život zpevykal, samovelně vyplynulo Hrazdírovi.

Kapky pleskaly o celtu, a když zafoukalo, zdálo se, že spustí lijak, ale to jen náhle spadla voda ze stromů. Šel kolem brýlatý hodičář vedle ze stanu a prý ať rychle jdou, kluci, u hradeckých v lágru prodávají pišingry, je na ně fronta. Díky, díky, řekli mu a leželi dál, protože byla neděle a hlavně tam nebyl Gregor, před kterým aby každý mluvil, jak chtěl on, Gregor, ne jako ten, co mluvil, a tak si mohli dělat, povídat i myslet, co sami chtěli, mohli vstát, mohli ležet, mohli mlčet, a kdyby jim někdo něco přišel říkat, mohli ho ~~poslechnout~~ poslechnat a nemuseli.

- Nechtěli mě tam tenkrát hned vzít, pomalu začal Komárek myslet nahlas vzhůru k celtě. Praktikoval jsem po průmyslovce v dílně pod

Popelkou, to je v Košířích u prima pana Mrázka. Jim vadilo, že mi není celých devatenáct, a prý pro mě pošlou, když budou potřebovat. A to se ví, hned večer přijel voják na motorce a odvezl mě tam, jako bych já neměl svoji. Den předtím zmobilisovali na hranice i všechny šoféry, a tak jsem se jim hodil. Byl to úřad teprv asi týden starý, pořád tam chodili zedníci a truhláři a montéři od telefonu, jmenovalo se to ministerstvo propagace nebo jak a půlku měli vojáci, půlku civilové. A ten major, co si mě k sobě přidělil, hned mi šel na dvůr ukázat úplně novou pragu lady. To prý koukám, v čem budu jezdit. A taky jsem koukal. Byla nezajetá, s plombou v karburaci. To si užijeme, pane majore. Ale on na to, že plomba von nesmí, propadla by záruka. Čeho dnes komu záruka, řekl jsem mu a on jen krčil rameny, úředně odpovědný major. Byla to otrava, ale co, všechno se už stejně neslo k jednomu konci, jen tenkrát ještě nikdo nevěděl, jaký konec to bude, na ulicích vždycky v noci byla úplná tma a v chodbě, kde jsem seděl a čekal, až mě budou chtít, nebo ležel na posteli, co pro mne přivezli, tam bylo pořád skrz dveře slyšet dráčení telefonu, někdo něco zatloukal, mluvilo rádio a to pak zase ztichlo, takže jsem ^{si} z té plomby já za sebe tak těžkou hlavu nedělal, protože tenkrát asi stejně jako teď nikdo nemoh mít, co ho napadlo, že by si měl přát, každý jen čekal, co se stane, a dělat s tím šel proti tomu taky nemoh nic.

Vždycky to nad nimi zaharašilo hlučněji a potom to zase ťapkalo po celtě pomalu a pravidelně. Za cestou pod prkenným přístřeškem kuchyňe rozdělávali oheň, učmouhaný kuchař v zástěře si pískal a pak zase foukal do ohniště, až konečně komín z čerstvě sesazených cihel začal nahoře vypouštět kouř, a ve stanu Hrazdíra zatím už říkal:

- Přijeli jsme tam dost pozdě večer. Autobusem. Helen říkala, že je to lacinější než vlak, ale zas to trvalo celý den. Nechali nás na kraji náměstí, ale nebylo to náměstí. Nic v tom prostoru nesvítilo, jen kolen. A bylo tam vidět mezi hlínou a hromadami světlejšího zbouraného zdiva jen odlesky na velikém světlém kříži z betonu. Ten kříž ležel na zemi. Byly to příští ulice a domy ještě nestály. Lidí chodilo málo a byli tiše. Slyšeli jsme jen motor autobusu. Byl rezehrátý a dýchal rychle. Pak to šefér zarazil. Z prázdného prostoru před námi vanul trochu vítr a bylo to cítit jen hlínou. Tamhle jsem se narodila, ukázala Helen do tmy před námi, když jsme postavili kufříky na zem a trochu se protáhli. Už tam není nic, dům ani rodiče. Plymouth to dostal. Neříkal jsem nic. Helen byla úřednice na Foreign Office a starala se o mne, protože jsem měl na ni doporučení. Volala mě v Londýně někdy do hotelu Montague a ptala se, jak to mám s programem. Šel jsem

tedy za ní, vyjmenoval jí knihovny, lidi v rezhlase či laboratoře, vůbec co mě mělo zajímat, ona ty instituce obtelefonovala a ~~šla~~ tam pak byli ke mně milejší než bez její přímluvy. Při jejích způsobech sebevyjadřování by nebylo proč se divit. Až jsem jí jednou v září řekl, že už mám dost toho všeho, kvůli čemu jsem tam byl. Že snad mám právo podívat se ven. Nejraději do Cornwallu. A pak jsme tam tedy stáli spolu na kraji náměstí bez města. Hodilo se jí vzít si dovolenou a vyjet si. Nevěděl jsem, co mám říkat. Těšil jsem se na moře a taďy to nevypadalo jako u moře. Večeřeli jsme už po cestě a teď už nezbývalo než jít spát. Podala mi ruku a řekla: Hotel víte, Duke of Cornwall. Vysvětlila mi, jak k němu dojdu. Zvedl jsem taky kufřík. Všichni, co jeli v autobuse, už se rozešli a autobus odjel. Bylo dost teplo, ale Helen si zvedla límec a pořád tam stála. Čekal jsem, až se obrátí a půjde. Dřív jsem nemohl jít ani já. To byl tedy Plymouth. Měl jsem dojem, že se jí mám za něco omluvit, nic víc. Přece si můžu dělat, co chci, myslel jsem si. Ale nešlo to. Byla tma, měla ~~mi~~ zvednutý límec, místo náměstí tam ležel ten kříž. Kdyby vás to těšilo, povídám jí, tak snad bychom se mohli sejít. Proč ne, pokrčila rameny. Byl ten den pátek a sjednali jsme to na pondělí v Truro. Na náměstí před knihkupectvím, je tam jen jedno. Vvedu z Cornwallu, ten hotel, jsem hned tak nenašel. Na rohu Union Streetu a menší ulice jsem zašel do hospody. Nebylo to širší než tři metry, s vysokým dlouhým zinkovým pultem. Stál jsem u něho a za hlavou mi létaly šípky do terče. Terč byl na zadní stěně mezi zrcadlem a věšákem, ale házeli dobře. Muž za pultem měl ulízanou černou hlavu a nos nahoru. Díval se na terč. Zvedl bradu ke mně a zeptal se: Poloviční nebo celé? Zeptal jsem se na cestu do hotelu. Jen se naklonil bokem blíž, nohama nepohnul a nerozuměl. Házel vytáhlý muž s páskou přes oko. Ale měl ji trochu zdviženou. Doházel, šel si pro čepici na věšák a stáhl si pásku, jak měla být. Zaplatil, a když šel kolem me, vzal mě za loket. Jdu tam blízko, povídá a šli jsme. Richards hází dobře, ale to už nejsou ty časy, mluvil ke mně venku tak, že jsem musel dávat hodně pozor, abych tomu nářečí rozuměl. Plymouth prý už tři roky není a nikdy nebude. Přejel rukou betonový sloup vedení a podíval se vzhůru do tmy. Tohle všechno musí pod zem, povídá. Městská rada si nevšimla, co s tím bomby provedly právě proto, že to bylo nahoře, a věší to tam zase. Kolik myslíte, že sem takových sloupů znovu dovezli? Najali si mě k tomu, tak to vím. Sedm set třiapadesát. A budou stát jen do příštího blitzu. Páni nahoře. Čekali jsme, až přejede vůz. Naproti stál jeden ze zbylých domů a v něm beze světla výkladní skříň. Ale stačila v dálce uliční lampa, aby

tam bylo vidět dvě figuriny s rukama mírně od boků. Měly bílé prsty a ty až zářily. Zreva tak jako nabílený opasek vojáka v battle-dressu, který si o kus dál na chodníku navíc udělal z ruky kornout a škrtl sirkou k cigaretě. Město se pomalu začalo dávat dohromady. Kříž vozovek, městská rada a její sloupy, figuriny ve výkladu, věštec dalšího zániku, voják na rohu. A ten dlouhý jednooký věštec mě vytrhl z melancholie. Zlehka mě plácl po rameni, ukázal před sebe, a jestli prý neuhnu, nemůžu tu díru minout. Sám zahrnul dlouhými kroky do tmy, ale ještě ho bylo slyšet, jak se směje a říká, ať pozdravuju vévodkyni, v té jejich řeči dečes, pokojskou u Vévody v prvním patře. Milá holka, hrozně milá, když na to má náladu. Melancholie byla zpátky.

Hrazdírovým potěšením byla dýmka, ale ta mu teď jen ležela na teplákové blůze před bradou, dlaně měl pod hlavou a oči se mu i za řeči přivíraly. Byli, kde nikdo nechtěl být, teď, šest let po válce, třetí rok po Hrazdírovi v popeli Plymouthu, dvanáctý rok po myslitelném a některé mysli přebytně zmrazujícím zpopelnění Prahy, protože tam tenkrát měla válka začít, ale osamělá zmrazená mysl na Hradě se neodvážila, takže dobrý kluk, jen trochu loudu Komárek dobrovolně sloužil nadarmo a všechno se sběhlo jinak. Až sem po tenhle tábor v lese. Ale teď měli velno a některým klukům, třicet, pětatřicet i víc, se chtělo na houby nebo na berůvky, a tak šli, protože byla neděle a směli. Taky se dale jít do kantiny v Nepravicích, ale co tam. Z asfaltky asi dvě stě kroků vpravo bylo ob dlouhou chvíli slyšet auto, jak si stříká mokro pod blatníky, ale nedalo se poznat, jestli jede k Houvarům či ebráceně. Byla tam rovinka a nikdo nesměl zastavovat. Každý si to mohl přečíst na velikých cedulích, takže sešlo z úmyslů někohe si při velnu stepnout a podívat se v Houvarech na rytíře bez hlavy, co ho tam prý mají pod kostelem. Hlavu mu vzali, říkalo se, aby si ani po smrti neměl čím myslet, že byl proti těm nahoře v právu. Kde ví, jak to bylo, a tak i v tuhle druhou neděli zůstali ležet a Hrazdíra přes zvuky z radia se jen pomalu zvedl na loket a ještě pomaleji si nacpával dýmku, očima někde jinde skrz ten otklepený cíp stanu vpředu či spíš vzađu v hlavě. A dobrý kluk Komárek se vydal jinak nahlas:

- Jak jsem v tu první noc ležel na posteli, co mi tam dali, svítila vpravo nahoře namodřená žárovka. Bylo z ní světlo jako pod vedou a v tu noc tak vypadalo všechno, telefony, hlasy z radia i bušení za dvejí, trojí zdí. Dělalo se i v noci. Připravovali se, že ta jejich ponorka vydrží dlouho. Nebo na to možná ani nekysleli, prostě něco

dělali, protože měli uniformy, někdo je tam jmenoval a mělo proč se jim zdát, že k něčemu jsou. Vždycky jsem slyšel bít hodiny zvenčí na věžích kolem té ministerské penorky a to už odtleukle dvanáct i snad půl jedné, když z vysokých dveří tam vpředu jaksi dost bezcílně vyšel plukovník ve vysokých botách a s pěkně zastřiženým knírkem, za ním ten můj branbořovitější major a ještě dva bezbarví v civilu. Zadívali se do té vysoké, klenuté, promodralé chodby, mě viděli, ale většinou se tvářili, že ne, a já stejně zavřel oči, aby si mysleli, že spím, protože jsem proti nim nebyl nic. Pomalu šoupali nohama po vyšlapaných, žlutých, nedávno čerstvě vydrhnutých dláždách a já zavíral oči tím víc, čím byli blíž. Pak šoupání přestalo a dale se rozpoznat, že to říká ten plukovník. Co tenhle chlapec taďy. Zřejmě stál přímo nade mnou. To je náš řidič dobrovolník, pane plukovníku, ohleduplně zašuměl můj major. Pak se sunuli dál, ale napřed bylo slyšet toho vysokého s knírkem, plukovníka, jak potichu a přitom důrazně říká: Tak to vidíte, pánové. Ani řádného řidiče nám nedají. Pane majore, opatříte tomu chlapci uniformu, ať k něčemu vypadáme. Konečně něco, myslel jsem si. Začínalo se zdát, že k něčemu jsem. Bylo to na jednu skoro všechno, co jsem chtěl. Abych byl v tom, abych tou tmou zatemněných ulic nechočil a nevěděl, co to znamená a kam se to všechno hrne. Skoro všichni kluci, co jsem znal, zmizeli hned v noci, když vyhlásili mobilisaci. Něco to s nimi udělalo. Mě to nechalo stranou. A teď to konečně bylo taďy. Mohlo si být na chodbě chladno a jako pod vodou, ta důležitá čtveřice si mohla vymizet, kam chtěla, jen když se mnou už počítali. Už jsem k tomu patřil, a tak jsem brzy usnul.

Rozpršelo se, takže volejbal v průseku ustal a kluci šli kolem stanu, ale těch dvou si nevšímal. Hádali se. Jeden z nich byl učitel Pechánek z Rožďalovic, co říkal klukům i v neděli soudruzi. A právě poblíž stanu někomu hlučně odporoval: Mně nebudeš nic povídat, soudruhu, mně to říkal Nepraš z národního marčaftu. Ale co Nepraš či Pechánek tvrdili, zůstalo nevyslechnuto, protože se hlouček hráčů rozešel a bylo slyšet jen odlehlý shluk nadávek na smrad a svinstvo ve stanech. Hrazdíra opřen o loket bafal z dýnky. Byli, kde nechtěli být. Začínalo to na sever od Houvarů, tam stála ta cedule, a k severu se to táhle až do Krompach, na západ k Líhni a na východ až bůh ví kam. Všude místo polí nic a jen uniformy a napůl zbořené baráky, tu a tam střelnice a jinak samá rozježděná a udupaná cvičná louka a stráň, všechno tak, jak to bude, až se zase celé léto povede válka, nic se nezaseje ani nesklidí, ale přece jen to tak úplná spoušť ještě

nebyla. Zatím ne. Přitom to stačilo. Každý si může myslet svoje, ať je, kde je, jenže když je někde noc dlouhá, už začne záležet na tom, kde je, a něco se s ním stane. Přestože byla neděle, bylo to tak kolem nich, rozpršelo se, tmy přibývalo rychleji, a ať se hrál volejbal či se bylo na houkách nebo se půl smilo, půl povídalo ve stanu, nikdo tomu asi neutekl, nedalo se. A Hrazdára jako by si nedělal už ani vzdálené vyhlídky, že by se dalo:

- Neuhnout a jste tam, povídá mi ten dlouhý noční muž, jenže nepočítal s tím, že jsem odjinud a že^{že} pro mě z té příčiny tma hustší, a hledal jsem ještě dlouho. Ani mi to vlastně nevažilo. Měl jsem být venku týden, myslel jsem si: a co má být, že mi na tomhle místě a v téhle chvíli není nejlíp, budou jinde jiné chvíle, a zkoušel jsem vynášlet, co s tím týdnem provedu. Taky tam mezi dvějicí těch nových sloupů ve zbořené ulici schlíplo visel transparent a na tom bylo napsáno, že Every cloud has a silver lining. Tím se říká, že se mraky můžou na nás dolů mračit a přitom, aspoň pro někoho nahore, podšívku mají od slunce stříbrnou. Nevím, jestli taková průpověďka či fakt vždycky každému pomůže, ale já si říkal, že za několik hodin je ráno, uvidím břeh a moře, zajdu k památníku Putníků, co odpluli na šalupě Mayflower a je z toho Amerika, podívám se na Citadelu, tu luftwaffe nezbořila, ani pomník sira Francise Draka, piráta v dobrém, jak by rádi dokázali vlastenečtější dějepisci, a vůbec spatřím od moře nahoru k Mannanaadským pahorkům to město, co to dostalo, jak řekla Helen. Takže to zase najednou skoro nedávalo smysl, začalo mi být chladno, byl bych se rád něčeho napil, ale nebylo kde, až jsem konečně ten hotel našel. Ve stříšce nad vchodem byly rozbité zbytky modrého skla s pozůstatky písmen. DU-C-ALL. Kdyby se to trochu špatně četlo, říkalo by se tím: Nás určitě navštivte! Měli tedy proč tam zvat. Helen mě podcenila, myslel jsem si. Bylo to horší, než jsem si snad sněhl dopřát. Vůbec se mi Helen začala plést do života. Ne, to ne. Ale do pocitů, do myšlení, to ano. Takže to vyjde nastejno. V hale před recepcí stály palmy v soudcích, nebýt už září, mohlo tu na jihu být vlídněji a palmy by asi stály venku po stranách vchodu, ale tak ani tak nic nemohly změnit na tom, že se nedalo zapsat se a jít spát, protože u recepce byl hluk a nával, nejmíň patnáct lidí. Helen se vyznamenává, myslel jsem si, ale ne zle, přestože recepční nespěchal. Byl to prošeďivělý, zarůžovělý starší pán, pero k podpisu vychovaně podával tupým koncem napřed a vytrvale ševalil, že Plymouth, i kdyby nějaký byl, je úpadek. Nejsou to už ty časy, co užil o sobotách v Portsmouthu, protože Pompeyové se drželi a drží v lize po-

řád nahoře. Že nemyslí Pompejany z toho jiného Plymouthu či Coventry, místo bombami kdysi dávno zavaleného lávou, to jsem z čtyř novin věděl, ale stejně mě řečí o nich spletl. Ukázalo se, že ten houf mladíků v šedivých flanelových kalhotách a nahnědlých kostkovaných sáčkách nepřišel z Wiganu hrát kopanou čili soccer, ale rugby. Měl jsem si toho všimnout hned. Vypadali na to. Po dvou, po třech vyšli širokým točitým schodištěm do patra a bylo konečně ticho a místo pro mě, značně útlejšího. Jenže to už recepční ztratil úsměv a skoro i řeč. Jen zdvořile naklonil hlavu a řekl: Sr? Je mu líto, obsazeno. Bylo jim hlášeno, že přijedu odpoledne. Bookování platí do osmi. Krčil jsem rameny, povytácel se od pultu zpátky ke tmě v pustině a myslel na Helen, jaký má zvláštní nevtíravě pozorný pohled a úsměv, pěkný, divně pěkný, a jak mi na tom bílém kříži v temnu řekla: Hotel víte, těším se. Či opravdu řekla: Těším se? A vzpomněl jsem si i na jednookého: Jen neuhnout a budete mít, co jste chtěl, či jak to říkal. Ale než jsem stačil odkročit, recepční jel ukazováčkem podél háčků na klíčky, až na jeden zbylý narazil a podal mi ho. Není tam prý světlo, není to doděláno, není to pokoj. Jen emergency. Prostě co se v nouzi vynoří. A v osm ráno musím být pryč, přijdou elektrikáři. Zasmáli jsme se oba, když mi zároveň s tím slovem přistrčil svíčku a sirky a prý dobrou noc, sr. Od dveří toho pokoje se ke stěnám nedohlédlo, ale vlevo leželo něco bílého, tak jsem se tam vydal. Uhodil jsem se o roh velkého stolu, unýt se nebylo kde, ale konečně jsem ležel. Myslel jsem na Helen, co se mnou provedla, a spát nešlo. Ozvalo se zdvořilé zaklepání, a když jsem hlesl: Dále, byl to recepční a povídá: Telefon pro vás, sr. Vzal jsem na sebe pršák a spěchal, protože kdo jiný krom ní věděl, kde jsem, a když jsem po schodech byl v půli, zvedla se ke mně pořád ta samá růžová tvář a prý lituje, zmýlil se ve dveřích. Přikryl jsem se pak až přes uši a začal úpěnlivě počítat. Zvenčí bylo tu a tam slyšet kroky, auta tou ulicí nejezdila. Někdy i dámské kroky s vyššími tenčími podpatky. Vždycky se po přiblížení dálily. Zapálil jsem si svíčku i mnoho cigaret a četl o královně Viktorii a jejím konsortovi Albertovi. Ten jí umřel, dlouhověké chuděrce, když jí bylo těžkých dvaapadesát a jemu dvačtyřicet. Asi ani nemohl jinak. Ona se zdá být tyran, nehlučný a mravný, tím tvrdší tyran. To Helen ne. Uvítala pozvání, nadšeně ne, ale přece. Nedalo se to unést. Myslím Albert Viktorii, i když jí kdesi blízko agonie říkal liebes Frauchen, gutes Weibchen. Pak už mi zbylo jen v seznamu vzadu počítat, kolik knih pan Lytton Strachey musel přečíst, aby to mohl sepsat. Bylo jich pětasedmdesát. Ráno zůstala

na talířku ztuhlá skvrna parafinu. Na Helen jsem si v první chvíli ani nevzpomněl. Či nevím. Nemusel jsem vzpomínat. Byla hned.

Někde někde začal hrát na tahací harmoniku Nočního motýla a šéfova levá ruka z půjčovny hudebních nástrojů Hojtaš se k tomu přidal na trubku. Už to za těch dvanáct dní znali. Když přitiskl trubku ke rtům, dalo se ručit, že hodinu nepřestane. Byl malý, tloustl, nosil brýle tak vypouklé, že mu oči za nimi nebylo vidět, na nic a na nikoho kolem se nedíval a troubil. Byl to smutný pohled jako na někoho, kdo si se sebou neví jiné rady než tohle, ale co si myslel on sám, nikomu se radši nechtělo hádat, takže kdo ví. Déšť zase tichl, a tak se kluci, třicet i čtyřicet, žíznivě trousili ke kuchyni a kuchař jim říkal: Dočkáš se, ne? Hrazdíra si v kleku vyklepal dýmku o stanový kolík, divně to z popele zavanulo civilisovanějším spálenišťem, než je cvičný tábor v mokrém lese, a leželi pak hodnou chvíli mlčky, než se probralo k hlasu v Komárcevi:

- To se rozumí, unifermu mi slíbili, nebo aspoň plukovník přikázal, ať mi ji dají, ale ráno si nikdo na to ani nevzpomněl. To už byly ty dny. Přitom lady měla plumbu a já si říkal, schválně, jestli to propukne dřív, než ji zaježdím. Lidi nevěděli dost jistě, co si víc přát: ať to začne, nebo ať se radši všichni sehneme a necháme je střílet přes nás na jiné, a ta stará slečna sekretářka, v té prapamátce, co jsme sídlili, tak prochládlá, že si už tenkrát ke konci září přinesla z domu šedobílý pelicháč, prostě kočka ve sto letech, zase mi přišla navečer nabídnout kávu, co vařila panstvu, tajuplně se rozhlédla a šeptá mi: pan plukovník, vím prý přece, ten fešák, byl před polednem s vládou u prezidenta a jen jí prozradil, že to podle něho začne, skoro určitě. Asi už v noci. A mám prý vůbec masku? Propána, Komárku, ráno mi to připomeňte, sepíšeme žádanku. A hladila mě, ta prapamátka nějakých milých dob, co nikdy nebyly, jako by si myslela, že vlastně už je po mně a po nás všech. Ale ti nad ní pořád dál skrz řemeslníky a montéry zušlechťovali kanceláře, vozili nábytek, leštili parkety, věšeli lustry a jmění z toho prý plynulo do kapsy architektovi jménem Grégr, chráněnci kdysi Velkoslovana Kramáře, který to pak, ten Grégr, z nechuti k Hradu a k židům dotáhl až pod firmu s heslem nic než národ a přitom její kápo Stříbrný prý měl Hitlera za vzor. Co já vím, ale tak to tenkrát říkal všem známý a skoro všeho znalý sociální demokrat Krejza, jinak vrátný ve vjezdu z Valdštejnského náměstí. Válka ještě nezačala a jim už pšenice kvete, smutně, ale pokojně a bez závisti hudlal Krejza, když zase viděl toho ziskuchtivce, který na to nevypadal, jak už před sednou ráno

spěchá branou dohlížet, co se kde v naší penorce děje. To byla ta samá hodina, kdy já vyjížděl pro svého majora brambaru. Ví bůh, co by Krejza na něj a na plukovníka prozradil, ale řeč jsme na ně radši nikdy nezavedli. Jezdit časně mi nevadilo, zato v noci se užilo. Reflektory na modro o tom, co je před autem, nic neříkaly. Napětí pak samým dlouhým trváním tupělo, lidi už neměli brady dopředu, spíš čela dolů, a když jsem si jednou v takový den v jedenáct večer připravoval postel na chodbě, že si lehnu, nic mi nebránilo už při tom pomalu usínat. A vtom vedle mne stál major: Járo, nastartuj to, jedeme. Jaksi brzy jsem pro něj byl Jára. Ale že se někde jede, to jsem i takhle v noci napřed byl docela rád. Přece jen se něco děje. Nejdřív na Hanspaulku pro našeho plukovníka. Tu cestu jsem už znal poslepu. Jenže s ním se z vily vynořil ještě jeden. Když jsem mu držel dvířka, i ve tmě se dala rozpoznat bleďmodrá uniforma a patřičně svítivé zlato hvězd. Letecký generál Fajfr. Kdekdo na něj sázel, že je kanon a nedá nás. Takže já si říkal, páni, to bude ostuda. Lady je dobrá věc, jen se jí nesmějí svázat nohy plenkou. Ke všemu chtěli do kadetky k tomu dalšímu trochu zlověstnému poloslepci Janovi v čele lidu za zlých časů, jak dost lidí říkalo, totiž do tehdejšího předsednictva vlády za panem generálem Syrovým. Už jsem to viděl napřed. Jen co sklouzneme na Vítězné náměstí, budeme muset vzhůru do Prašného mostu. To bude letec koukat, jak se nám propagan- da vznáší, přine jako jeho perutě. A taky na to došlo. Byli jsme v lady právě jen čtyři, já přitom tenkrát vážil pětapadesát, víc ne, a musel jsem tam nakonec vrazit jedničku. Až jsem se potil hanbou, když za mnou tak důležitě mlčeli a přitom se jelo, že tachometr neměl co ukazovat. Ministerstvo blafů. Ale ještě pořád jsem si myslel, že se všechno uspořádá, dají mi uniformu a budu vědět, k čemu a na čem jsem. Když nám stráž otevřela kovaná vrata kadetky, totiž předsednictva, chvilku to tak vypadalo. Panstvo vysedlo, jen major se skoro hned vrátil. Asi tam neměl co dělat. Sedl si vedle mne, nabídl nemfisku a povídá: Járo, ty bys měl mít pozitří už taky jednou volno. Jenže proč volno, co bych za těch dní dělal s volnem. To nebyly dny na volno, radši být v něčem zapřažený. Volna jsem se až bál a taky jsem mu to řekl. Ale prý přece jen potřebuju oddech. Trochu se povyrazit. Když tak pořád chodil kolem kaše, povídám mu, že se tedy, musí-li to být, pozitří podívám domů. Jenže takhle on to nemyslel. Měl odlišný návrh, jak se povyrazit. Prý, Járo, kdyby se to shora začalo sypat, chce mít rodinu z Prahy. Kdo by nechtěl, pane majore, a myslel jsem na rodiče v Říčanech, jestli i to je

ještě Praha, na kterou se to posype. Jenže on mě nenechal mluvit ani myslet, vedl svou a zkrátka to se mnou sjednal, že pozítří pojedeme. Doufejme, že se to do té doby neposype. A zpátky jsme už Fajfra nevezli, jenom plukovníka a ten si s majarem neřekl ani slovo. Dovezl jsem je domů a pak to vzal dokola po Praze, pomalu a ve tmě, a buď lidé vymřeli, nebo je nebylo vidět, a dole v ulici, co jí bůh ví proč říkají Pařížská třída, jediné rozsvícené okno vrhale na dláždění velký kosodělník, takže jsem zastavil a myslel si, že někdo asi dokázal zapomenout, co se děje, nebo naschvál dělá z Prahy terč s osvíceným prostředkem. Ale když bramboře pobočníkovi plukovníka tak důležitého, že se jezdí radit s místní vládou, nedělá skoro žádné rozpaky zapatřit vlastní rodinu líp, než se o ni může postarat milión jiných, proč si já mám lámat hlavu, jak to všechno je. A vtem se všude rozsvítily pouliční lampy. Byl to pěkný výměch mé ustaranosti. Jenže jsem si stejně říkal, páni, tohle dobře nedopadne, a jel si lehnout na tu svou chodbu. Po spánku ovšem ani tuchy. Až přišla k osmé ráno stouletka s kafe. Skoro jako ta druhá s něčím jiným.

Přestalo pršet a najednou se napreti na mokřích kmenech berovic kolem kuchyně objevilo žlutavé a narůžovělé světlo a chytla je i pára z kotle a kouř nahore nad čerstvě sesazenými cihlami. Byla to jen chvílička. Pak slunce zašlo a kluci už stáli ve frontě. Jen ti dva leželi dál a Hojtaš troubil Škoda lásky. Pak asi někdo nad ním zavřel stán, protože sténal míň. Některým klukům nezbyvale než nabírat do ešusů vodu z kaluží a drhnout je pískem, takže měli mezi prsty nastnou černou kaši z písku a mastnoty a mnohohlasně nadávali, že zase nepřijela cisterna. Ale skoro všichni tlumeně.

- Už jsem si na te jméno vzpomněl, řekl Hrazdíra.

- Já na tu ves ne, i když, počkej — vraštil tvář Komárek.

- Dáme si kafe, začal se Hrazdíra zvedat jinak a na jiný loket než při obsluze dýnky.

- Jen lež, já dojdu, bránil mu i zdatnou dlaní dobrý kluk od hrubších mechanismů.

- Já dojdu, trval fonetik na svém a zároveň kladl hlavu zpátky na složenou houni jen s dodatkem, že až za chvíli, protože teď tam překážejí všechny ty důkazy o nizivosti altruismu v lidstvu.

Kuchař konečně začal nabírat. Kluci, třicet až čtyřicet, možná i víc, chodili zpátky ke svým nepravým vigvarům pavoučími kroky, aby nešlapali do louží, a ešusy předávali z ruky do ruky, jak je pálily do prstů. Jen Pechánek z Rožďalovic šel neohroženě a rovnou přes spáleniště, přes krvavé lesy v gumových holíčkách, které si expres

dal poslat od soudružky manželky. Ze silnice bylo slyšet svištění auta. Podle zvuku už osychala a tím rychleji si to hnali pryč ze ztracené země.

- No a pak se to stalo, napejil se Komárek zpátky na melancholickou linku v oběhu místních vědomí. Seděl jsem na okraji té své postele v chodbě, na okně mi stál hrnek s vystydlým kafem, dalším od toho rána, protože teď zase už nastala noc, a jinak bylo ticho, jen skrz dveře lomezilo rádio, jenže do chodby nedošlo jediné slovo celé. Nařídili mi čekat, takže se nedalo jít ke Krejzovi nebo do garáže, a byl bych radši něco dělat, protože byla protivně citelná maraost sedět a koukat, když se mělo něco stát a něco s tím snad mohlo dělat asi pět nebo šest lidí na světě, já tedy ne. Pak se otevřely zase ty vysoké dveře a hned jsem vstal, protože se otvíraly tak pomalu, jako by někoho měli vynášet na márách. Ale bylo to horší. Prvního to spíš jako ducha vyvanule z těch dveří elegána plukovníka. Měl palce za opaskem, na nic a na nikoho kolem se nedíval, jen rovně nikan, ty tři řádky stužek z legií, kterým se právě potápěl ten jejich objevený ostrůvek v moři světa, mu hrály spoustou barev, když šel kolem mne, a já sklonil hlavu. Bylo to tady. Dáme jim, co chtěli, a nebudeme ze sebe dělat mrtvoly hrdinů. Jenže tu přímo přede mnou i všude v zemi šli mrtví zaživa. Dalšímu, co šel hned za plukovníkem, jen nějaká křeč hýbala hlavou, jako když leutku vede špatný vodič nebo jak se tomu říká. A já si myslím, že to tak bylo. Špatný vodič docela ucházejících leutek, snad krom brambory či Stříbrného a jim podobných. Skrz vysoké otevřené dveře bylo vlevo vidět velikou mapu a u té stál zrovna on, můj majer, díval se někam na sever, kapesníkem si utíral oči a najednou vidím, jak naklání hlavu k Praze, mezi palcem a ukazováčkem bere nějakou vzdálenost a na okraji mapy si to převádí na čísla. Nechal jsem to na sebe spadnout. Bylo po všem. Neměla smysl uniforma, laďy s plombou či bez ní ani žádné pomyslení. Takže jsme druhý den jakoby klidně jeli, brambora měl čoma benzina v kanistře a povídá: Járo, to vystačí, já to změřil. Komárek, pane majore, hlesl jsem, ale asi to zaniklo v bouchnutí dvířek, protože majer mi říkal Járo dál. Jeho osmiletý kluk, kde je mu konec, pořád spouštěl stírač, tahal za brzdu, vrčel pusou hlasitěji než laďy, ale mně bylo všechno zoufale jedno. Nejhuř, když bandurova paní, mlčící radio na klíně, perúznou epakovala, jak to auto pěkně nese a že se její Josef nikdy na nic nevzmůže. Asi to uhedla. I když, kde ví. Nikdo z nás asi není jen ten, kterého je vidět. A když jsme tam nadarmo, s křížkem po paradě dojeli, vynosil jsem jim většinu paků, a jen co začali něco rozbalovat v kuchyni, stoupl jsem si k radiu, všechno

pozastřkal a točil s tím, až tam ve spoustě prasketu někde něco dozpíval a po německu ohlásili, že Rozeta Pampanini, to si pamatuju přesně, bude zpívat Marguerittu, to už na přísahu nevím, a ona tam pak zřejmě umírala a hlavně to bylo, jako když se směje a brečí naráz, úplně stejně jako já, jen líp. Takže jsme ve své podobě zanikli, ať tak či tak. Ale vždycky někde přijde stravovat a nenechá člověka, aby mu doklaplo, co se opravdu stalo. Jako majer. Najednou stál ve dveřích a prý Járo, uzemi to. Ani jsem mu neodsekl, že asi neví, o čem mluví. Asi proto, že jsem s ním nechtěl být jedné řeči, jedné matky Slávů spolusyn, či jak je to v těch říkankách. Jen jsem si o ten hlas i se vším praskáním z dálky opřel hlavu a majora si nevšimal. I bez odseknutí šel. Ale jak se ta ves jmenovala, nevím. A skoro doufám, že si nikdy nevzpomenu. Strašila by mě. Či mají se temna znát?

Leželi tvářemi vzhůru a bylo jim jédno, že je večere. Nenehla mnohe změnit. Bylo jediné snesitelné tak ležet a vědět-nevědět svoje. Obcházel tábor kapitán a výběrově se zastavil i nad nimi. Ale byl jen ve šlích přes košili, takže mu úřední moc chyběla, oni si ho tedy nevšimali, on tam přitom stál s rukama na ploche za boky, prohýbavě se vyhupeval na špičky a zpět a zjevně čekal, co jim řekne i ta napůl odstrojená autorita jeho zjevu. Nezdálo se, že jim připadá výmluvná, a tak přece jen pronesl nahlas vojáci s á uprostřed velmi dlouhým. A myslel si asi, že něco řekl, jenže důkaz nikde žádný, takže šel o star dál. Asi tou dvojicí pohrdal a jí zase nestál za řeč. Ať tak či tak, byla neděle a na styk s kapitánem, s kterýmkoli i právě s tímhle, byl všedních dní neúnosný šestinásobek. Ale možná ani on tu nechtěl být, jenže mu nic jiného nezbyvalo, protože byl, kde byl. Jako i ti dva. A Hrazdíra povídá:

- Jel jsem z Plymouthu do Penzance v devět. Ještě i z okna vlaku jsem ji vyhlížel. Byl to nesmysl. Nejen to vyhlížení, všecko. Měl to být výlet, a teď tehle. Nechtělo se mi nikam, dopředu ani zpátky. A ze všeho nejmíň zůstat v Plymouthu. Hned za ním je vysoký viadukt a pod ním zátoka. Stály tam seřazeny našedle stříbrné válečné lodě. Po stranách vody bylo bahno, protože byl odliv. A vzadu bylo moře, bez čáry obzoru, ta zmizela. Blíž bylo železně šedivé, pak jako aluminium a pak nic, jen zdání, a nahore teprve modrá s bílými mraky. Zrovna tak to mohla být propast. Těšil jsem se na moře a teď bylo tady a já se těšil na jinou věc. Na kninkupectví v Truro. V Penzance bylo pusté nábřeží a právě z něho navíc odváželi květiny v truhlách a lavičky. Vlevo daleko na okraji zálivu trčí z pobřežní vody Hera svatého Michala. Hrad a klášter vyvěrající z moře. To všechno

mohle mít kouzlo. Hned v sobotu odpoledne jsem jel na Land's End. Na poslední stanici jsem vystoupil sám. Bylo po sezóně. Pak ještě vede silnice dál, ale je přes ni závěra. Vlevo kus od ní stojí přízenní široký barák z kamene a bílá písmena na něm říkají do dálky: První a poslední hospoda v Anglii. Za ní končí ostrou hranou zelené pahorky. Šel jsem dál. V Londýně mě nic nenapadlo s Helen. A teď jsem si myslel, že by taď měla být. Seděli bychom tamhle a dívali se. Vpravo stály trosky veliké budovy. Prázdná okna, už i bez rámu. Na prahu seděl muž v tuhé námořnické bluze se zarudlou tváří. Noviny se mu větrem vzpí^Fkaly v ruce. Strčil je do kapsy, vstal, pomalu šel blíž. Neoslevil mě, jen šel na pět kroků vedle mne. Neztrácejí vychevání ani na konci země. Oslovení, hřích zásahu do osobní svobody, nechají vždycky druhým. Jako s Helen. Te ona tam stála ve tmě a neodcházela. Ale tohle byl muž a o něco mu šlo. Možná si taky myslel, že už jsem promluvil. Přišel ještě blíž a povídá: Podíváme se po útesech? Obešli jsme je všechny, Žraločí ploutev, Irskou dámu, Rytíře ve zbroji, Převržený kotel. A pořád mluvil, jak KK si zvykají ohluchlí, aby neměli čemu naslouchat. Ukázal směrem ke Scillán, ale viděl je námořnickým okem jenom on. Sestupovali jsme po drolivých srážech a šplhali zase nahoru. Byl jsem oběť přijatého oslovení. Potom jsme stáli na samém Konci země. Opsal paží směrem na východ široký kruh od severu k jihu a ještě kus k západu. Te všechno byla země Lyoness, nevěříte mi? Měla sto čtyřicet farností, krásná země. Tristan v ní s Iseldou klanal krále Marka. Napili se spolu a bylo to. Šli jsme pomalu zpátky k hospodě. Ale te už není, říkal. Pak se daly jiné věci. Byl jste v Bodminu? ptal se. Tam te bylo. Měli povstání, a když už skoro přestalo, přijel sir Anthony Kingston. Starosta Bodminu ho slavnostně hostil, ač jinak rebelant. Kdežte sir Anthony byl královský náčelník stráží. Měli se spolu u večeře dobře. V Bodminu ještě stály šibenice pro potřebu povstání. Po večeři dal sir Anthony starostu na jednu pověsit. Připíjel mu pod šibenicí a říkal: Zmiň se o mně pánu bohu, že dělám svou práci dobře. Byl asi opilý, protože jinak by vysoký hodnostář tak nemluvil. Či jsou takoví? Vešli jsme do hospody. Vanělo te tam výdřevou stěn, vřesen ve džbánkách, cínovými mísami na poličkách. Dale by se v tom přítmí sedět s Helen a snad neklamát nikoho. Či jsou takoví? Námořník mluvil dál. Když Lyoness už není, lidé se musí živit všelijak. V jednu dobu vždycky falešným světlem přilákali k břehu loď a pak ji vyloupili, když ztroskotala o skálu. Te bylo lepší živebytí než potom v cínových dolech. Tam byli jako zvěř v dírách. Když nám hospedský nalil

skotskou, pozereval nás z druhého konce pultu a pak se usmál: Jestli ho chcete zastavit, spraví to dva šilinky. Dal jsem je. Námořník slezl z vysoké židle u pultu, řekl hospodskému: Mám u tebe jednu za hosta, Ernie, rozloučili jsme se a šel. Vypil jsem další skleničky a konečně se zdálo, že se mám dobře. Hospodský věděl hned, že jsem odjinud. A když se dověděl odkud, povídá: Proč jste tam chtěli Rusy? Teď vás snědí, je to v novinách. Kde je chtěl? povídám mu. Chtěla Lyöness moře? Zavrtěl hlavou a nelíbilo se mu to. Nemluvte jako dítě, povídá. Žijeme na světě, ne v dějepise. Nemám rád lidi s výmluvami. A co s tím mám dělat? zeptal jsem se ho. Máte pravdu, prosím, ale co s tím mám dělat? Pít, zasmál se, nalil si taky a připili jsme si. A co říkáte jiným, abyste je pohaul k pití? zeptal jsem se ho. Lidem, co nepocházejí z takové země. Pijte a nezávidte, povídá. Každý má něco v zádech, někdy i kus šrapnelu, a něco ho čeká, to nebe ene. Měl v létě dobré obchody, vedlo se mu výborně, ale byl tam a ty mrtvé kamarády i nekamarády mu nikdo nevyoperuje. Ještě jednu? A o tom už ani slovo. Dělal, že pije zrovna tolik, co já, ale brzy jsem byl o hodně napřed. Měl z toho radost a dal si pak zaplatit míň skleniček, než jsem vypil. Ještě mi mával od dveří a já za ním viděl moře, jak se trochu kymácí, vpravo daleko maják za ostrou hranou břehu, tresky domu. Šel jsem pěšky až do Penzance a nebál jsem se dlouhé neděle. Ukázalo se, že v pokoji s výhledem na moře ani osamělá noc nemusí být zlá. Svítil měsíc a bylo to moře, jak má být. Stříbrná rozpitá čára odrazu běžela po zčeřené zátocce ke mně, mizela na písku, kratičce se dvakrát objevila na kolejnicích trati a pak až na plechu před oknem. Sahal jsem na ni a příjemně chladila. Ještě chvílku a s Helen budeme jezdit po Cornwallu. Pak se vrátíme a Londýn bude mít, co mu chybělo. Bylo mi dobře a spal jsem do jedenácti. Zato neděle a noc po ní. Do Truro jsem v pondělí přijel přehnaně brzy. Ležela tam ještě mlha, která se ráno nahrнула od moře. Je to v úžlabině a mlha nikam nemůže. Ale pak se rozplynula. Obhlédl jsem to knihkupectví. Na vystrčeném místě měli Průvodce inteligentního člověka po poválečném světě. Právě ta kniha vyšla a koupil jsem si ji. Jenže Truro jako by do poválečného světa skoro nepatřilo. Vinou války snad mělo fasádky, krámky, asfaltové uličky i chodce trochu zanedbané, ale jinak skoro netknuté. Nebo mě prostě ničím nedokázalo odpoutat od příčiny mého pobytu v tom místě. Průvodce mi zůstával pod paží a nepomohl. Nebylo pomyšlení ani na oběd. Ve dvě jsem byl u knihkupectví znovu. Před ním je na konci dlouhého náměstí křižovatka s výhledem do dvou stran až k zeleni zahrad na stráních. Ne-

jezdilo v těch časech poválečné labouristické austerity mnoho aut a bylo skoro ticho. Na stánku s knihami před krámem ležela kočka. Hladil jsem ji a dala si to líbit. U chodníku zastavil nízký, hladký, úplně nový vůz. Neausteritní. Jaguar tam měl napsáno. Ale ne, nic pro mne. Byl v něm mladík v světlých šedých šatech, taky zjevně nespořivý. Vystoupil, šel před chladič, špičkami prstů si přesně za puky popotáhl kalhoty, aby se do nich na zranitelném místě nevy-máčkla kolena, v dřepu se sklonil a nahlédl pod vůz. Asi něco zlobilo. Jen zavrtěl hlavou, nasedl a jel. Zvuk to mělo, jak náleží, díval jsem se za ním, a když byl pryč a já se obrátil, u výkladu stála pěkně udělaná duralová invalidní trojkolka. Vzpřímeně v ní seděl muž, nemohlo mu být ještě celých třicet. Kolena měl sesunutá k jedné straně. Nebyl v nich život. Ještě hůř to vypadalo dole s chodidly. Byla v poloze, v jaké zdravé živé neby nikdy nejsou. Vyhublou tvář měl trochu namáhavě, ale bez křeče hrdou. Ani v ramenu se nehrbil, jak se děje těm, co už sedí příliš dlouho. Zvědavě četl tituly za výkladem. Za ním stála Helen s rukama na držadle za opěradlem toho jiného jaguára. Tady jste, řekla. I ona byla s trochou úsilí a nekřečovitě hrdá. Jestli krásná? Asi hodně, ale jako za mlheu. To je Dick, můj manžel. Ani nebylo nutné čekat na válku v Plymouthu, stačilo dát se poslat v uniformě do severní Afriky. Představila i mě jemu. Podal mi ruku, já nejádriv polkl a pak řekl: Jak se máte. Nikdy mi ten dotaz nepřípadal idiotštější, ale vtloukali mi do hlavy, že těší mě je v Anglii trestné. A byla by to stejná blbina. Předstírání jako každé jiné. Naštěstí mě nenechali uvažovat. Je jim líto, teď se mi věnovat nebudou, ale zvou mě na večeři. I Truro přece jen bylo dost dobré na to, aby mi předvedlo poválečný svět. Chodil jsem ve zvednutém větru u moře od lavičky k lavičce, a pokud se dalo, přítomně nahlížel do Průvodce. Večeře v pět jsem se bál a zrovna tolik mě lákala. Jako by tam v jedné hodině nebo ve dvou mělo či mohlo být víc pravdy o místním i všesvětovém pomateném labyrintu, než kolik jí snad vzdáleně načrtli na těch jedenácti stech stranách za obstojně austeritních jedenadvacet šilinků. Ale nespěchal jsem se soudem, nechtěl jsem křivdit. Soustavně se do těch pěti číst nedalo. Soustavně se v labyrintu dá jen devastovat s mocí v ruce.

Komárek nenechal Hrazdíru klesat níž a níž k potopené zemi. Zvedl se na kolena a ze schůdku v hliněném boku poválečného válečného příbytku vzal ešusy, že skočí pro večeři. Vtom ovšem z Cornwallu či z Lyoness od zmrzačeného Marka byl zpět i Hrazdíra, takže se o ty nádeby chvíli tahali, ale dobrý kluk Komárek, třebaže pomalejší,

měl větší výdrž. Skočil on. S kuchařem měl potíže. Byla tma a nemátl naběračku hned napoprvé. Nemůžeš přijít včas? A tak jako tak, když se Komárek s žaludovým vývarem a dvěma úkrojky salámu konečně vrátil, nad stanem stál Gregor a říkal: Co, hoši, kdy se zas budeme takhle mít? Líbilo se desátníku Gregorovi v mokřím zpustlém zemědělu, že mu tam často dali na povel i celou rotu. Teď měl od ramene ke kapsičce pozlátkovou šňuru, a kdyby chtěl, neděle neneděle, museli ti dva před ním do pozoru. Na pitomosti není žádná země světa ztracená dost úplně. Ale Gregor nechtěl, s Pechánkem nesoutěžil, neříkal klukům úředně bratrsky soudruhu a spíš se chtěl zalíbit. Že se před ním má mlčet, vědělo se od těch, co ho zakusili v civilu. Byl to civil krycí. Nevysoko, ale přece. Na soutěž byl Pechánek pod jeho úroveň. Mezi stromy bylo cítit závany kouře, protože kluci zapálili v průseku nehořlavý oheň a bylo je vidět, jak chodí kolem a štouchají do té hromady, aby se čouvala líp. Na stromech se níhaly stíny, když plamen přece jen občas vyšlehl. Praskalo to a čoudilo, bylo slyšet tlumené hlasy, pořádku i upachtěný smích a vedle u roty o kus dál v průseku měli lepší oheň, protože si chytře pokryli připravené dříví chvojím. Ale všechna jiná chytrost byla marná, či se zdála, zvláště proti Gregorovi. Když mu tedy naneštěstí skončila táborová služba a vrátil se do stanu, ti dva věděli, že po svém povídat už nic nemůžou, a dělali, že usnuli. Jako všude kolem hodně jiných.

1953, dosud nepublikováno /květen 1985/

Dovolují si pozdní opis této povídky nabídnout i jako náhradu za svou nesplněnou účast na anketě ohledně našich věr ve dvaceti a nyníjších doporučení nyníjším dvacetiletým. Kdo to dokázal přečíst, snad zjistil, že nejde o náhradu tak zcela náhražkovou. Na pomoc čtenáři, sobě i té povídce jako odpovědi přidávám několik poznámek. V pojmu víra se nevyznám. Jde-li o tu náboženskou, měl jsem s tím potíže za mlada v rodině i později s některými přáteli. A když začalo jít o celostátně požadovanou víru socioekonomicky ideologickou, nejen jsem nechtěl, prostě jsem nemohl být v linii. I ten kout času a prostoru, kam se jiným vejde víra, zřejmě ve mně zabírá to, co vidím, co si o tom myslím a zkouším artikulovat, co bych v důsledku toho rád udělal či co se rovnou dá udělat. Může-li se aspoň záchvěvem víry nazvat tu a tam nějaký záchvat oddanosti něčemu pomyslnému a odosobněnému, ani ten ve mně nikdy netrval dlouho a nic se z něho neuchytilo. V lidech a věcech světa je tolik dalekosáhlé rozmanitosti, že už ve sledování a hodnocení těch různých dějů a povah je dán životu smysl, jsme-li přece jako lidé nadáni schopností pozorovat, srovnávat, odkrývat, někdy snad i účastně či nápenecně chápat a podpírat. Nerozumím potřebě víry jako pírujícího odrazového můstku. Škáču asi špatně, ale bez té sokolské pomůcky /jež svého uživate-

le klame tím, že z něho dělá vyššího skokana a letce, než jakým v lidských mezích lze být; nebo jsme pro ikarovskou apokalypsu?/. Čili žádnou víru dvacetiletým ani jiným pectivě doporučit nelze. Zbývá jen s účastnou, od minuty k minutě obnovenou srovnávací pozorností vidět, myslet, být pohotově k přiměřeně důsažnému nenásilnému jednání. Co je v nás násilnického, patří se tlumit, protože jiní to v tom reji rozmanitostí bohatě vynahradí. Totéž by asi mělo platit o atavisticky stádním sklonu napodobovat, co frčí. Ať místně či kdekoli. Tak jako tak nikdo nemůže být někým jiným, než ještě skrytě či už vyjádřeně je. Kdykoli se o takovou jinakost pokouší, sebe, svou tkán a energii mrzačí. Nebo narodil se kdo s geny tak sesazenými a v prostředí tak modelujícím, aby z něho byl iracionálně a bezvládně spoléhající věřící kterékoli denominace, praktikující či jen slovní sexcesista, uniformní punk řvoucí proti uniformitě, vyznavač sebeujišťující politicko-diplomatické tvrdosti, který zároveň řeční o etice, o lidských právech, o potřebě svobody k dlouhému procesu pokorného poznávání a přitom tím vyznáním říká, že sebe dávno poznal jako lepšího, než může být kde jiný? Ne, asi ne. Jen se v tu stranu či k tomu sebezamaskování modní uniformou dal svěst ve slabších chvílích, kdy se jevilo jako protivná námaha hrdě a osaměle, s důmyslem, s mimikující sebeironií a humorem být sám sebou. Nedávno objevená Ztracená země mi připamatovala právě ty díly zkušenosti a oběhu vědomí, jež mě čas od času, pro anketu i bez ní, vedou k takovýmhle a podobným průběžným výročkům. Z částic té zkušenosti, jak se stala i pobídkou k větší pozornosti a podnětem, aby se představitost odpovědně vydala do kenčin, jež přímá zkušenost nezná, jsou upředeni i Komárek, Hrazdíra, vypravěč. Kolem svých dvaceti Mnichovem spadli do díry, kde, pokud žijí, žijí podnes. Může se jejich způsob přežívání či pobytu ve světě někomu jevit malý a netranscendentně přízemní. Ale nízký? To častěji dokáží vzletaví sokolové. Svět je divně přísný i humorně ironický. Bez některých zcela výjimečných nadání a vlastností se v něm nesmí chtít příliš vysoko, aby se neskončilo ubeze, ulhaně či vražedně nízko. To se zvláště týká politických činitelů - jimiž ovšem v důsledcích jsou i Komárek, Hrazdíra, vypravěč. Asi ano. Část světa měla být a zůstat mussoliniovská, hitlerovská, stalinská, přišly a trvají další různě modifikované totality zde i jinde, ale kdykoli jejich zvýšená vlna trochu opadne, mentalita tvorů na středních i vyšších politických stupních jako by jedinou orientací nacházela v neideologické, protitotalitní, zamýšlené a snášenlivé lidskosti Hrazdíru a Komárku a aspoň vzdáleně k ní míří. Mají vliv tím, že jsou, jací jsou. Převratný vliv to není, jistě. Ale radikální měnitelé světa zatím vždy sem jen vnesli méně lidskosti, volnosti a snášenlivosti. A napodobivý instinkt je v tom jejich spojencem, ať se projeví lavinou věřičnictví, sexcesismu, punkovského sebezamaskování či pyšného neopatriotismu a sebeoslav údajných záchranců svobody myslí a jednání. Žádné povýšenecké zneužívání inteligentního a materiálového potenciálu k mocenským účelům asi víc lidskosti světu nevynesou. Co vynesou, nevím. Ale zatím se jí vždy líp vedlo tam, kde víc pozornosti platilo každodennímu myšlení než velkým myšlenkám a dalekosáhlým koncepcím, kde vojevůdci a zmytisovaní předáci nebyli ctěni příliš vysoko nad Komárky a Hrazdíry, kde vydalo víc energie na důmyslně zvidavou a sebeironickou pochybovačnost o vlastním vědění a přesvědčení než na jednostranné řečnické posilování té či oné sebejistoty a víry.

Z.U.

Co se stalo na horách

Eša Kriseová

I.

Noci zde nejsou už tak tiché. Bojím se, že Orion se připravuje: brnění mu pulsuje hněvem, duní nebes a já nevím: rytíř, anebo už tank? Na konci noci se překotí za obzor a není. Ale stejně se něco chystá.

Slunce vychází. Bílí parožatci stoupají ve stádech z údolí, kde přespávají, k vrcholům, kde spásají sníh. Jsou po noci hladoví, nabí- sím jim ruce, ale lidi nejedí, jen sliní teplý déšť na zamrzlou zem. Čas výběru je daleko a ti, co budou muset zavřít oči a shodit parohy dřív, nejsou dosud určeni. Mladí je pobodají a co heřšího: nepustí je k lanám. Zatím je, bohudíky, zima. Už kolik neděl neslyším potok. Umrzl. Parožatci jsou kroteč a nemyslí na páření. Steupají vzhůru: žrát se musí.

Jednou ráno je země před chatou pustá a placatá. Parožatci nej- deu. Tak přece se to stalo. Čeští bozi od táhli v noci české hory, asi je prodali. Řeky vytekly z moří. i s otrávenými rybami. Není tu ryba ani pták. A pošťák o ničem neví.

Jen pes ke mně mluví ve vyteklé krajině a já mu nerozumím:

Gr, ňů, gar.

A zase.

A znovu.

Kde máš paničku? Není tu. Brousí lidské kosti tam dole a zpí- vá Kyrie eleison.

Destaneš kost, ale nedávej ji. Když nedáš, destaneš maso.

Hodím ho až k umrzlému potoku, který se nevyžil, naopak: stalagmi- tově narůstá. I mlhu nám nechali.

Cítím, pse, že se přepodstatňuji. Tvé nevěrné oči se ptají v co. Nevím, ale nebolí te. Ty pořád mluvíš. Ne mluv a hledej, hledej.

II.

Seděla jsem navečer mezi horami a připadala si také tak stará a z silná. Herský skřivan zpívá, les voní pryskyřicí, shán starinou. Po zamrzlém jezeře běží lasička, zastaví a pokouší se mne uhranout. Možná jsem šťastná.

Myslala jsem, že v dolině hučí vodopád, ale byl to lidský hlas. Viděla jsem muže připoutaného u skály a hlídala ho orlice s tváří fretky. Měla zamhouřené oči, vidět nechce, hlas neslyší.

Ten ze sedmi titánů, zdá se. Býval prý tak chytrý, že oklamal Boha. Stáhl a vykestil obětního býka a sešil kůži do odvou otevřených pytlů. V jednom pytli uležil všechno maso a přikryl je nevábny^m žaludkem, do druhého schoval kosti pod silnou vrstvu leje. Zeus si vybral lůj a kosti a rozhněval se.

Lidé mají maso, řekl, tak ať je jedí syrové. A odepřel lidstvu eheň.

Ale Prométheus se vplížil zadními vraty na Olymp, ukradl kus dřevěného uhlí a zastrčil je do dutiny vydlabané v dřeni tlustého fenyklového stonku. Předal tak lidstvu eheň, ale Zeus se mu pomstil. Stvořil krásnou, hloupou, panovačnou a zahálčivou ženu Pandóru, ale Prométheus ji nepřijal. Oženil se s ní ze strachu jeho bratr a Pandóra otevřela skříňku, do níž Prométheus pře dtím pochytil a zavřel strasti: Stáří, Námaha, Nemoc, Šílenství, Neřest a Vášeň. Vylétle jich mráče a napadle pokolení smrtelníků. Jenom Šálení naděje, které Prométheus také dal do skříňky, odradilo utýrané lidstvo od obecné sebevraždy.

Ten v dolině přikovaný si přál, aby byl nikdy neoklamal Boha a chtěl, abych přeřala jeho řetězy. Ale žádné tam nebyly. Shledala jsem, že je přilepený ke skále hlenem a slinami, sem tam i slzou. Orlice vyzobala hrdinu na slupku, a co chybělo, dopala svým trusem, aby, když jde někde kolem...kazdici jsou zvědaví a všechno rozkecají. U mužovy hlavy zapálila lejovou svíci, aby všichni viděli,

že je u nich teplo. Může žít do sta let z loje hrdinova. Játra si propije sám.

Choď, říkala jsem, nejsi připoutaný. Ale on se bál Šálení naděje.

Orlice otevřela skříňku u svých nohou. Lezou po mně a bedají.

Když některou chytím a zmáčknu, vyteče z ní lidská krev.

Všechno lidské chce mi být cizí.

Prchám, ~~prchám~~, ale vím, že je nesu ~~se~~ s sebou a nezbavím se jich možná nikdy.

III.

Jak se chováti v lavině? ~~slav~~

V lavině se má plavat jako ve vodě. Odhrnovat rukama sníh před obličejem, aby se vytvořila jeskyňka na dýchání. Pak plivnout. Sledovat, kam slina letí a díky přitažlivosti určit, zda hrabat nahoru nebo dolů.

Kdo v lavině byl, ví, že je v ní nehybnost, tma a v ústech žádné sliny.

Jak se chováti v lavině slev?

Plavat jako ve vodě. Vytvořit si před ústy jeskyňku mlčení a do uší si nacpat sníh. I přitažlivost je důležitá. Kdo v lavině byl, ví, že se nevyhrabe, pokud jen málo miluje toho, kdo mluví.

78

Zdá se, že pro značnou část sovětské společnosti, zejména tu intelektuální, se stal M.Gorbačov jakýmsi novodobým králem Ječmínkem. Ještě se ani nestačil zabydlet na nejvyšším místě sovětského státu a už se kolem jeho postavy vyrojila řada legend.

Prý nedlouho po svém nástupu volal šéfredaktora moskevské Pravdy a dotazoval se: "Vy nemáte v redakci Leninovy spisy?" "Ovšemže máme," ujišťoval V.Afanasjev. "Tak citujte z Lenina a ne z mých projevů", odvětil nový generální tajemník. Zdá se, že v zemi, kde privilegia vládnoucích dávno odnaučila víře v beztřídní společnost, kde dosud hrabivost a korupce zasahovala až do rodinných kruhů nejvyšších představitelů a k trestu smrti museli být pro ni odsuzováni i ministři a ředitelé velkých podniků, v takové zemi se zřejmě skromnost považuje za vytouženou vlastnost ideálního panovníka.

Jiná legenda vypráví o návštěvě M.Gorbačova v bytě jedné dělnické rodiny při pobytu v moskevské automobilce. Byt byl tak vzorný, že to až generálního tajemníka udivilo. I přistoupil k příborníku, zvedl jeden čajový šálek, obrátil podšálek a - uviděl značku ÚV KSSS. Příslušné orgány zřejmě včas pamatovaly na dobrou informovanost svého nadřízeného, který však prý ihned odešel a jistě ztropil pěkný šrumeč. V zemi, která jako jednu z hlavních tradic své politické kultury předala světu přirovnání o Potěmkinoých vesnicích, není jistě divu, že "člověk z ulice" zařazuje mezi vlastnosti ideálního panovníka vůli vidět věci takové, jaké skutečně jsou a nikoli jaké by měly být, tedy touhu po pravdě.

Naděje na změnu, kterou na krátkou dobu povzbudila tvrdá ruka J.Andropova dopadající na všelijaké korupčníky, s příchodem M.Gorbačova znovu ožila, a to s ještě mnohem větší silou. Nikoli bezdůvodně. Neboť nástup M.Gorbačova neznamena jen záměnu osob, ale signalizuje i střídání generací, a to nejen na vrcholu mocenské pyramidy, ale na vedoucích místech vůbec.

M.Gorbačovovi je 54 let. Když skončila válka, bylo mu čtrnáct. Poprvé stojí v čele sovětské společnosti člověk, jehož osobnost nebyla formována ani zážitky staré revoluční gardy, ani zážitky frontového bojovníka, ať již skutečnými či dodatečně zveličovanými nebo dokonce vymyšlenými. M.Gorbačov nemůže svou autoritu budovat na zásluhách minulosti. Jeho autorita může vyrůstat pouze z jeho činnosti současné.

M.Gorbačov není žádná dodatečně vypěstovaná aparátnická "rychlokvaška". Vystudoval řádně ještě jako mladík /podle pamětníků nadaný studijní typ/ práva na moskevské universitě, a i když si nelze činit iluze o úrovni společenských věd v SSSR v 50. letech, nemůže být pochyb, že vysokoškolské studium i v takových podmínkách přivádí talentované hlavy k samostatnému myšlení, dodává schopnost třídit a klasifikovat fakta dodávaná životem, případně si je i obstarávat přes všelijaká tabu a pro vlastní jednání si vytvářet jakousi koncepci. Doplňující studium zemědělského institutu jistě poskytlo konkrétností své materie dobrou protiváhu tendencím k abstraktnímu fantazírování, k němuž někdy společensko-vědní vzdělání zavádí.

Vzdělanost tedy patří k dalším atributům M.Gorbačova, kterou zejména intelektuální část sovětské společnosti nepochybně předpokládá jako nepostradatelnou vlastnost ideálního panovníka.

M.Gorbačovovi však zřejmě nechybí ani jisté kouzlo osobnosti, jehož nedostatek sice ve společnosti sovětského typu vůbec nebrání úspěšné politické kariéře i na nejvyšší úrovni, jeho přítomnost však ve veřejnosti nepochybně podstatně zvyšuje důvěru v legitimitu této kariéry. Za svědky tu můžeme brát takové osobnosti, jako M.Tatscherovou, kterou M.Gorbačov okouznil při své návštěvě ve V.Británii ještě dříve, než se stal gen.tajemníkem, takže si ho přála za budoucího partnera v jednání na nejvyšší úrovni, nebo předseda amerického senátu O' Neil, který ve svém chvalozpěvu po setkání s M.Gorbačovem tvrdil, že ten by se i v USA stal velmi rychle úspěšným advokátem a tedy i kandidátem na politickou kariéru. Americký Newsweek uveřejnil ve svém prvním dubnovém čísle serií fotografií z návštěvy M.Gorbačova v Kanadě v roce 1983, tu s kovbojským sombrerem, tu s pracovní helmou či sportovní čepičkou na hlavě anebo prostovlasého stojícího u výdeje jídla v kantýně které sí zemědělské farmy, ale vždy s milým úsměvem na tváři. A komentář k tomu dodával, že Reagan ztratil svůj monopol na "showmanship", protože M.Gorbačov se dovede před kamerou chovat stejně dobře jako on - bývalý herec-profesionál.

Zdá se tedy, že v osobě M.Gorbačova se skutečně šťastně spojila hned celá řada vlastností, které vzbuzují naděje pro příznivé uplatnění toho, co historici nazývají subjektivním faktorem a filozofové obvykle formulují jako úlohu osobnosti v dějinách. Jenomže, jak je dobře známo z historie, má-li se tato role osobnosti uplatnit tak, aby po ní zůstala trvalá stopa, kterou by budoucí

historici mohli označovat za mezník historie, potřebuje k tomu nejen šťastnou souhru potřebných vlastností osobnosti, ale i šťastnou shodu subjektivního činitele s faktorem objektivním, s tím, co historici obvykle nazývají "poměry". Jsou období v dějinách, kdy sebegeniálnější osobnost není s to změnit "poměry" své doby, ale bývají období, kdy tuto historickou roli sehraje i personáž velmi skromných rozměrů.

Do jakých "poměrů" tedy vstupuje osobnost M. Gorbačova? Jaká je šance, že příznivá souhra osobních vlastností se uplatní při změně těchto poměrů, o kterou zřejmě stojí nejen značná část společnosti sovětské, ale i podstatná část ostatního světa, především pak ta, ve které žijeme my sami a kde stále nalehavěji pocítovaná potřeba změn je blokována nehybností metropole?

Slušelo by se začít poměry mezinárodními, ale necítíme se tu dosti kvalifikováni, a tak náš hlavní zájem směřuje k možnostem změn vnitřních, které - z dlouhodobého hlediska - jsou stejně nakonec klíčem k jakýmkoli změnám vůbec a k případným možným změnám u nás doma zvláště. Snaha po změně, a to rychlé změně, je tu také mnohem zřetelnější než ve vztazích zahraničních, ba dokonce taková, že některé její rysy - netrpělivost a spěch - mohou vzbuzovat i obavy.

Od 17. století trpí Rusko komplexem zaostalosti, od Petra Velikého zaznamenáváme titánské snahy dohnat a předejít svět, který však zatím stále uniká. Sám Petr neváhal inkognito učit se v Evropě řemeslům a doma pak takřka ze země vydupávat loděnice i jinou výrobu. Stalin se ve 30. letech domníval, že tohoto cíle dosáhne, když SSSR bude vyrábět tolik uhlí a oceli, co tehdejší USA. Dávno už vyrábí mnohem více, ale kde je Amerika? Chruščov chtěl už v osmdesátých letech přivést svou zemi do komunismu, kdyby však ještě žil, našel by jen velmi reálný socialismus. Zdá se, že ani M. Gorbačov se tomuto komplexu "velkého skoku" nevyhнул. Mnohým čtenářům jeho projevu ke svolání XXVII. sjezdu KSSS na dubnovém plenu ÚV uniklo, jakým způsobem, odpovídajícím současné atmosféře poznamenané fenomenem vědeckotechnického pokroku, zde formuloval starou myšlenku "dohnat a předejít": oproti dosavadnímu pomalému vědeckotechnickému pokroku, který označil za evoluční, nyní - podle M. Gorbačova - "potřebujeme revoluční změny, přechod k zásadně novým technologickým systémům, k technice posledních generací, které jsou nejefektivnější. Jde v podstatě o přestavbu všech odvětví národního hospodářství na základě nejnovějších výsledků vědy a techniky". /Podtrženo námi/

Takováto strategie ekonomického vývoje je přitom vytyčována ve chvíli, kdy roční přírůstky národního důchodu SSSR dlouhodobě klesají ze 7,5% v osmé pětiletce, na 5,8% v deváté, na 3,8% v desáté a na 0,8% v prvních letech nynější 11. pětiletky; kdy se současně vytyčuje program podstatného zvýšení životní úrovně s rozsáhlým rozvojem výroby spotřebního zboží a služeb tak, aby byla zajištěna nasycenost trhu a program dalšího rozšiřování sociální péče a zdravotnictví; kdy dále pokračuje investičně náročný potravinový program; a kdy ke všemu se ještě velmi reálnou stává brzká perspektiva nového kola kosmického zbrojení, jehož ekonomická náročnost překročí vše, co dosavadní historie dosud poznala.

Takováto strategie ekonomického vývoje je dále vytyčována v době, kdy nadále v sovětské ekonomice funguje centrálně-přídělový ekonomický mechanismus, o jehož tendencích, které produkuje, lze nalézt přesvědčivé svědectví i v samotném projevu M.Gorbačova: "Vedoucí pracovníci mnoha ministerstev a podniků se snaží ,vytlouci' od státu více investic, strojů, surovin a paliv. Na druhé straně se často stavějí nezodpovědně k jejich racionálnímu využívání. Instalované zařízení někdy stojí nečinně nebo se nevyužívá plně. A co se děje v investiční výstavbě? Mnohé objekty se stavějí nepřiměřeně dlouho, což umrtvuje značné materiální hodnoty. Rozvoj kapacit se zdržuje a země nedostává potřebné výrobky včas. Neuspokojivě se plní plán uvádění základních výrobních fondů do provozu. Ve skladech podniků a novostaveb se nahromadilo značné množství neinstalovaného zařízení. Dochází k značným přímým ztrátám materiálních hodnot pro nedbalost při dopravě, skladování a spotřebě cementu, uhlí, průmyslových hnojiv a dřeva i zemědělské produkce a potravin."

Kde se má za této situace náhle zrodit taková síla, která by dokázala přeměnit dosavadní evoluci, za které se vědecko-technický rozvoj dostává do ekonomiky jen tlakem plánového centra shora proti vůli a zájmům podniků, na žádanou revoluci? M.Gorbačov dává na tuto otázku takovouto odpověď:

"Ať posuzujeme jakoukoli otázku, ať přistupujeme k ekonomice z kterékoli strany, nakonec všechno vyústí v nutnost podstatně zlepšit řízení a hospodářský mechanismus jako celek."

Opravdu, nelze než souhlasit, zde je "jádro pudla". My se však s tak obecnou odpovědí nemůžeme uspokojit, a proto musíme otázku dále konkretizovat: Jak chápe M.Gorbačov "změnu ekonomického mechanismu"? Slova jsou ošidná a jejich obsah lze chápat všelijak. Pojem "hospodářský mechanismus" ve slovníku sovětského představi-

tele zní velmi moderně, donedávna se v takových projevech nevy-
skytoval a náš čtenář, který si na něj zvykal už před dvaceti le-
ty v souvislosti s ekonomickou reformou a dnes o něm slýchá zejmé-
na v souvislosti s reformou maďarskou, má sklon chápat jej po na-
šem a v duchu našich přání.

To je však omyl. Dešifrujeme-li blíže předpokládanou změnu eko-
nomického mechanismu, jak je naznačena v projevu M.Gorbačova, zjiš-
ťujeme, že k takové interpretaci nejsou žádné důvody. Podstatou
této změny je, aby se dosavadní experimenty, aplikované v omezeném
počtu podniků a odvětví, rozšířily do celého hospodářství jako
"ucelená soustava hospodaření a řízení".

Co se ověřovalo ve zmíněných experimentech? Stručně řečeno, jde
o období první čs. ekonomické reformy z konce padesátých let /čs.
ekonomové o ní někdy mluví jako o reformě Rozsypalově, podle ná-
městka předsedy tehdejší SPK, který práce na této reformě řídil/.
Byla to reforma založená na tzv. dlouhodobých normativech hmotné
zajímavosti podniků. To znamená, že důchody podniků /příděl
mezd a podílů na zisku/ byly místo na ukazatele ročního plánu vá-
zány na ukazatele plánu pětiletého. Reforma skončila mnohem dříve
než uplynulo prvé pětiletí. Plánové centrum pochopitelně nedokázalo
/a nikdy nedokáže/ vypracovat stabilní pětiletý plán, který by ne-
bylo třeba v průběhu plnění měnit. A s jeho změnami se začly mě-
nit i dlouhodobé normativy, jejichž platnost byla původně zaručena
na celé pětiletí. Zejména podniky, které rozvinuly iniciativu a
podnikavost, se cítily podvedeny, neboť změna normativů znamenala
totéž co konfiskace přírůstků vytvořených důchodů.

Centru ovšem nic jiného nezbyvalo, chtělo-li zabránit všeobecné
inflaci, neboť vazba přídělu mezd a podílu na zisku na ukazatele
plánu, třebas jemnější než dřívější ukazatel hrubé výroby, pone-
chala podnikům dostatečný /a při pětiletém horizontu plánu vlastně
ještě mnohem rozsáhlejší/ prostor pro "naplňování" ukazatelových
globálů takovým konkrétním obsahem /výrobky a služby různého sorti-
mentu, různé cenové struktury atp./, který byl výhodný pro podnik
/výrobce/ vzhledem k snadné tvorbě jeho důchodů, ale nevýhodný, ba do-
konce i bezcenný /neprodejná výrobky/ pro společnost /spotřebitele,
odběratele/.

Hlavní poučení z této reformy znělo: problémy socialistické
ekonomiky není s to vyřešit ani změna plánových ukazatelů, ani
prodloužení horizontu ukazatelového plánu z jednoho roku na pět let.
Jediným východiskem je úplný rozchod s ukazatelovým plánem, přechod
k peněžně-tržnímu mechanismu a vytvoření adekvátního systému

centrální regulace ekonomiky s tomu odpovídajícím /konsistentním/ souborem regulačních institucí a nástrojů. Tímto směrem se pak také potom ubírala druhá čs. ekonomická reforma, po roce 1968 násilně přerušena dříve, než se mohla rozvinout, a dodnes touto cestou pokračuje reforma maďarská.

Sovětská reforma, jak ji naznačil ve svém referátu M.Gorbačov, je teprve na cestě se k těmto zkušenostem a závěrům dopracovat. Na rozchod s ukazatelovým plánem zde zatím nikdo nepomýšlí. M.Gorbačov jen požaduje zmenšit počet ukazatelů, přičemž hlavní důraz klade na ekonomické normativy, na jejichž základě chce rozšiřovat samostatnost podniků. Nezdá se přitom, že by si uvědomoval rizika, jež pro ekonomiku ze zvýšení pravomoci podniků při zachování centrálního ukazatelového plánu vyplývají. Požaduje "podstatně omezit počet instrukcí, výnosů a metodických pokynů", ale nadále počítá s centrálním řízením /ba vyžaduje "další rozvoj zásad centralismu"/ založeném hlavně na soustavě desítek resortních a oborových ministerstev na federální i státní úrovni, při jejichž přetrvávání je válka s byrokracií dílem Sisyfovým.

Můžeme shrnout, že to, co lze zatím z projevu M.Gorbačova vyčíst ve snaze dešifrovat konkrétní podobu očekávaných změn ekonomického mechanismu, nijak nepřekračuje hranice systému, nazývaného někdy administrativně direktivním, jindy centrálně příkazním či centrálně-přídělovým. Bylo by také naivní očekávat, že změna osobnosti v čele státu, byť nadaná sebenadějnějším souborem vlastností, dokáže za několik měsíců postavit tak podstatnou stránku organizace společnosti z hlavy na nohy. A to nejen proto, že sám není ekonom, ale i proto, že sami "jeho" ekonomové si mnohé z rozhodujících otázek ještě vůbec neuvědomují a někteří ani dokonce uvědomit nechtějí, nemluvě o tom, že i při jejich plném uvědomění a ujasnění je hlubší reforma sovětské ekonomiky lopotné dílo na leta, ba desetiletí. Nezapomeňme, že "sibiřský dokument", tento zatím nejradikálnější pokus o analýzu příčin zaostávání sovětské ekonomiky za světem, vypracovaný Ústavem ekonomiky a organizace průmyslové výroby sibiřského oddělení AV SSSR v čele s akademikem A. Aganbegjanem, je sice silný v kritice minulosti a v odhalení systémové povahy neefektivního fungování ekonomického mechanismu i sociálních příčin konzervatismu, ba přímo odporu k jeho radikální reformě, je však zcela bezradný pokud jde o konkrétní vytýčení cest k pozitivnímu překonání současného marasmu, o formulaci souboru systémových prvků, jejich realizace je předpokladem k tomu, aby se kvantita změnila

v kvalitu, aby se jeden mechanismus změnil v jiný. To ovšem nijak nesnižuje jeho cenu, tím spíše, že vlastně nejde o dokument ekonomů, ale sociologů. Jeho podněty, hlavně pak nadějný způsob jeho myšlení, mohou nabýt na významu právě v souvislosti s nástupem M.Gorbačova, zvláště jsou-li pravdivé zprávy o jeho sympatiích, které údajně chová k akademiku A.Aganbegjanovi, a z řad ekonomů k akademiku N.Fedorenkovi, tedy k těm sovětským vědcům z oblasti společenských věd, kteří i v ideologicky omezeném prostoru prokázali schopnost nedogmatického tvořivého myšlení. O tom však už možná více napoví XXVII. sjezd a formulace slibovaného nového programu KSSS.

Krátkodobě tak může sovětská ekonomika počítat zatím s výraznějším ziskem vlastně jen z upevnění kázně a pořádku, se kterým začal již J.Andropov, po jehož smrti však pozornost této otázce opět opadla, avšak M.Gorbačov ji znovu pozvedl na svůj šíit. I u nás je slyšet hodně nářku v tomto směru, zdá se však, že rozsah rezerv, které jsou v tomto směru k dispozici v sovětské ekonomice, je ve srovnání s námi nepředstavitelně větší. Problém je však v tom, že dobývání kázně a pořádku vnějším nátlakem, bez fungujících vnitřních stimulů založených na zájmech jednotlivců i podniků, dokáže mobilizovat jen zlomek možných rezerv a dosažené výsledky jsou vždy natolik vratké, že se kdykoli opět snadno rozplynou.

A to je jistě trochu málo, aby se "evoluce" změnila v "revoluci". Má-li k tomu dojít ve vědecko-technickém rozvoji, musí předcházet stejná změna od evoluce k revoluci v ekonomickém mechanismu. Nic lepšího si jistě nelze přát. Nebýt taková změna, nutně si vynucující pohyb v dalších oblastech společenského života, by byla jakousi druhou socialistickou revolucí, schopnou přeměnit socialismus spíše kasárenského typu v socialismus lidských rozměrů, ve kterých by byly vytvořeny "příznivé podmínky pro harmonický rozvoj osobnosti", což je tentokrát rovněž citát ze zmíněného projevu M.Gorbačova.

Jenomže možná právě tato revoluční povaha potřebných změn bude důvodem, proč i nadále zůstane jen u staré, dobré evoluce. Alespoň pro ty, kdo jsou dnes u kormidel, je to přece jen větší jistota.

květen 1985

AZ

281

Tak šťastný nástup do literatury, jako měl Karel Ptáčník, má málokterý prozaik. Hned prvotina Ročník jedenadvacet získala v r. 1954 nejen státní cenu, ale nesporně i velké čtenářské uznání. Jenomže v takovém prudkém výsluní přízně nebývá každému autorovi dobře. Buď ho vysoká laťka, kterou nasadil, při další práci deprimuje, nebo se naopak cítí natolik sebevědomý, že oslepne a ztratí sebekritický odstup k vlastním možnostem. Postupně se ukázalo, že Ptáčníkův případ patřil do té druhé kategorie. Román Město na hranici /1958/ jako by sice uměleckou ctižádostí mířil ještě výš, protože se všeobecně poctoval jeho polemický protiřezáčovský osten, záměrné bourání mýtu o bagárovsky ideálních hrđinech budování pohraničí. /Tuto polemičnost taky Ptáčníkovi neodpustili obhájci starých zlatých "rrrevolučních" časů, kdy se tak dařilo schematickému kladnohrđinství./ Ale už nad ním se ozvaly ojedinělé hlasy, že Ptáčník vlastně tuto koncepci obyčejných lidí, kteří bez záměru, živelně jednají tak, že přesahují sami sebe a vytvářejí "novou dobu", jsouce sami plni "starého", že tedy Ptáčník tuto koncepci nedomyslel, respektive že v ní nebyl důsledný. Neuměl jít "nové době" pod kůži, věřil její velikosti bez výhrad a ve všem všudy.

Román Noc odchází ráno /1963/ tento kritický skepticismus plně potvrdil. Autor jej totiž pojal jako ryze "politický román", v němž věrojatná psychologie postav a pravda o společnosti je to poslední, o co příběh usiluje. Ptáčník se tady představil jako prozaik myšlenkově nehluboký, po stránce psychologické mělký a v celkovém pojetí tvůrčího úkolu zmatený. Veškerý jeho autorský um se vrhá na jediný cíl: podat dějově strhující, citově dojímavý a hodně kontrastními barvami pojednaný příběh či vlastně řetěz příběhů. V Chlapákoví z r.1969 tato tendence ještě zesílila: "robustnost" líčení nahrazuje vnitřní napětí a snaha po zajímavosti vytlačuje sám smysl vyprávění, epizoda se řítí za epizodou, ale pestré dějové pásmo nesměřuje k žádné hlubší otázce po pravdě o člověku, době a společnosti. Označil jsem tehdy Ptáčníka za naturalistu, protože se nedokázal povznést nad materiál, mnohdy i zajímavý /sama postava chlapáka, spisovatele Exnera, v sobě tají velké možnosti/, nepořádá ho, nekoncepuje, nechává se jím uvláčet.

Další autorův vývoj násilně přerval osudný rok 1969. Nikdo z těch, kdo byli postiženi zákazem publikování, nezůstal tím jistě nepoznamenan. Ptáčník však je z "psavců", pro které je psaní něco jako

pro živočichy instinktivní činnost. Netajil se tím, že v době nuceného odmlčení vychrlil do šuplíku desítky rukopisů a že je pochopitelně touží uveřejnit. Jeho přátelé, kteří něco z toho mohli číst, byli z výkonů tohoto psaveckého instinktu dost vyděšení. Netrpělivý tvůrce se v protichartistické akci taky chopil první příležitosti a způsobem dosti neomyleným se hlásil o možnost publikování. Po mnoha letech mu ji nakladatelství ČS poskytlo. S vrocením 1984 vyšel letos na jaře román Řím uprostřed města /Žatva, 410 str./ v nákladu pouhých 15 000 výtisků.

Mikrosvět, do něhož nás kniha zve, je Česká státní pojišťovna se sídlem ve Spálené ulici, kde autor od počátku 70. let pracoval jako úředník. Je zalidněn neméně než čtyřiceti postavami /!/, z nichž těžko některou označit za hlavní, všechny se pohybují takříkajíc ve stejné významové poloze, není tu takřka rozlišení, odstínění a třídění. Každá postava proto musí dostat nějakou fixní vlastnost, podle níž ji můžeme rozpoznat, když se opět objeví na scéně, ale žádná ta figurka nemá nejmenší snahu nějak se před námi rozevřít a něco "utajeného" nám o sobě sdělit, opět se hrne epizoda za epizodou, jak je to u Ptáčníka obvyklé. A protože v tomto mikrosvětě nevládne tzv. velká doba, která mu svým vnitřním i vnějším napětím tak pomáhala v předešlých dílech, ale všepronikající atmosféru tu naopak vytváří doba zdeformovaná, malá, dusná a přízemní, není divu, že výsledek vypadá podle toho. Máte pocit, že se beznadějně brodíte kalem každodennosti a nejvšednější šedi, padá na vás tíha omezených životů a svírají vás nízké lidské obzory, i nejtragičtější situace, jako jsou sebevraždy, náhlá úmrtí, zešílení apod., v sobě nemají zážitkovou otřesnost, ale jen melodramatickou dojmavost. Pro zpestření prokládá ještě Ptáčník podkapitolky krátkými informacemi o pojišťovnictví, hesly /"Kamkoli - ale vždycky jen se Státní pojišťovnou!!!"/ nebo texty hřášení, v nichž se poškození vyjadřují negramotně /"...nevím, kterým směrem odjeli, protože moje duševní situace po tom nárazu byla taková, že jsem byl nepřítomen" apod./ . Co do vtípnosti patří tyto petitové vsuvky ovšem spíš do Dikobrazu.

Příznakovost doby rozpoznáme opět podle nejvnějšnějších projevů: v kancelářích pojišťovny se věčně pije a něco oslavuje, úředníci se pravidelně scházejí v blízké hospodě u piva a bohapustě tlachají, což je pro ně jakási útěcha ve všednosti pracovní i manželské, pak je tu ovšem věčný svod podplácení a korupce a kořením té vypravěčské krmě jsou milostné avantýry, odbývajících se přirozeně na úrovni, jež odpovídá prostředí. Typická pro Ptáčníkovu "psy-

chologii" je např. scéna, v níž uklízečka Vávrová objeví při jednom mejdanu likvidátora Livoru, jak se pokouší oběsit, neboť se stal jednak obětí podvodníka a jednak ho s tímto podvodníkem navíc podvádí manželka. Vávrová je sexuálně "nadržaná", její muž je totiž léta ochrnut a tedy impotentní, navíc zlý a nenávistný. Vrátný Matouš ji miluje, rozkrájel by se pro ni, ale ona je mravně fest, manžela není s to podvést. Teď je zrcena a vyděšena tím sebevražedným pokusem, zůstane tu náhle sama v místnosti s jistým "obchodákem" Bendou, krasavcem a děvkařem k pohledání. Rozpláče se nad nešťastníkem Livorou i nad sebou, nad svou beznadějí, ale pak: "...ucítila jeho paže, mohla se o ně opřít, položit mu tvář na prsa a plakat bez zábran. Lehce ji objal, mlčel...upustila na podlahu skleničku, aby měla obě ruce volné a mohla ho obejmout..." /s.178-179/. Teprve po tom erotickém dobrodružství se odhodlá být laskavější i k vrátnému Matoušovi. Její trápení tím ovšem zdaleka nekončí. I po rozvodu a novém manželství, v němž porodí synka, se cítí vázána k zlému mrzákovi Frantovi, tajně mu posluhuje a nakonec se z toho potáčení mezi dvěma muži zblázní, když Franta taky spáchá sebevraždu. Matoušovi nezbude než si dál smutně povídat s úhořem Pepíkem v bazénku vestibulu.

Milostné propletence jsou až nepřehledné. Tak zmíněný krasavec Benda se po čase stane utěšitelem svobodné písarky Klárky, která však čeká dítě s oním zoufalcem Livorou, jemuž se přece jen sebevražda podařila. Benda ovšem brzy podvádí i hodnou Klárku, a to s manželkou nebožtíka Livory Líbou, ale užene ho nakonec prohnaná Miluška /jistý čas žena o čtyřicet let staršího ředitele Klapáče/, která s ním údajně čeká dítě. Benda však vezme roha^a s Líbou zmizí v cizině co emigranti. O její osiřelé tři děti se musí starat dědeček dr.Mareš, který z toho má brzy smrt. Protikladem těchto promiskuitníků je dr.Šimek, ten žije ve sporádaném dlouholetém manželství a je na svou ženu upnut, ona mu však umírá na rakovinu. Šimek začne ze zoufalství pít a neschopen se o sebe postarat /manželka ho rozmazlila a zhýčkala svou péčí/ skončí moc smutně: dopotácí se do pojišťovny a tam klesne zkosen infarktem. Vzorné manželství má i vedoucí, pruhas Sládek, ale ten má zase trápení s dětmi: dceřⁿ Milena chodí s ženáčem, syn Joska odmítá studovat, nadaný Štěpa se ukáže jako charakterově narušený mladík - vydírá milence své sestry. Sládek ale všechno zvládne, na příkaz strany vystuduje večerně práva a služebně povýší.

Správný realista musí ovšem zachytit i spletité problémy prostředí, roztodivnosti kolem nahrazování škod, uzavírání pojistek apod., musí do příběhu dostat vývoj, a tedy i fenomén času. A tak stará garda pojišťováků odchází /stávají se z nich ovšem prduchové/ a noví přicházejí, někdejší podřízení se stávají šéfy, nastupuje i nový generální ředitel, mění se styl práce, zavádějí se nové metody úřadování, počítače, pojišťovna se rozšiřuje do okrajových čtvrtí atd. atd. A tak nezbývá, než sem přivést další postavy, a v těch aby už se čert vyznal, mihají se tu nová jména, bez tváří a bez nějakého smyslu v ději, vnější napínavost první části nahradil v závěru popis pilného úřednického snažení, rozdělení prémie a problémů kolem iniciativy nových šéfů. Tahle linie, pasáže o práci pojišťovny, patří k nejtrappnějším: Ptáčnick tu totiž chce dokázat svou detailní znalost prostředí, proniknutí do zákulisí toho administrativního kolosu. Jenže nedokáže vidět tohle byrokratické pachtění s nejmenším nadhledem, dal se jím usmýkat, bere smrtelně vážně všechny ty prkotiny, které se jeho figurkám zdají veledůležité. V této části se mu všechno rozbředlo do nečtivosti a nudy. Chtěl to šedivé úřednické živoření udělat zajímavým, ale neměl k tomu dosti sil.

Proto i jeho raport o specifičnosti této práce je daleko, předaaleko např. od perfektnosti metody populárního A. Maileyho. Vytváří pro pojišťováckou činnost div ne jakousi "Lebensphilosophie": v jeho pojetí cítí zaměstnanci pojišťovny svou profesi jako poslání a jejich heslem by mohlo být: Jsem pojišťovák, a kdo je víc! Rychlé a dokonalé vyřízení spisů nebo získání co největšího počtu pojištěnců je jejich lidskou ctí, slouží přece neúprosnému zákonu spravedlnosti a právu stejnému pro všechny zúčastněné: v jejich "řádu" je vyloučena křivda, každému postiženému se bez průtahů dostane zadostiučinění a provinilec platí. Je to ideální říše administrativní dokonalosti, kde se nikomu nemůže stát újma, je-li ovšem poslušen předpisů; poruší-li je, nemile na to doplatí, jako ten nešťastný důchodce Obermayer, který se marně uchází o náhradu škody, když po 25 letech zrušil pojistku a vzápětí byl vykraden. Zákon a řád je nad člověka.

Ptáčnick nemá dost myšlenkové kultury, aby dokázal tento svět vidět bez sentimentality a idyličnosti, aby si dokázal vůbec představit, k čemu chce dospět, co chce vyslovit. Je typický fabulátor, jeho schopnost jít k podstatě člověka a doby je mizivá a tam, kde

mu sama doba, kterou líčí, nepomůže vnést do příběhu napětí a jistý vážný problém, je bezradný, když má vtisknout svému dílu nějaký hlubší smysl, ozřejmit čtenáři závažné lidské i společenské rozpory, na něž narazí. Je bezstarostně důvěřivý vůči všemu, s čím se jeho pohled střetne, spokojuje se s povrchem a ani se nepokouší jít pod povrch jevů, ba on ani netuší, že existuje napětí mezi jevem a podstatou a že jeho úkolem je zabývat se právě touhle zapeklitostí, chce-li být spisovatelem hodným toho jména.

Ptáčnick si prostě záludnost své matérie neuvědomoval. Už od Gogolových dob je známo, že učinit šed zajímavou je největší a nejsložitější problém literatury. Prostinký vypravěč, sázející všechno na příběhovost a dbající už jen o to, aby "realisticky" popsal prostředí, aniž si vůbec připustí myšlenku, že spisovatel má taky pronikat k psychologické, duchovní a citové podstatě člověka a doby, musel ovšem ztroskotat na celé čáře. Autorovi, jehož ctižádostí kdysi bylo předvádět široké románové "obrazy doby", provedla doba hanebný podraz: nabídla mu svou zatuchlost a přízemnost. A Ptáčnick jí ve své naivitě přijal jako kdysi přijal její dramatickosti a rozlet, aniž jí aspoň náznakem sáhl na zoubek. Kdyby byl trval v tvůrčím nuceném mlčení, mohl zůstat v povědomí čtenářů jako autor několika dobově příznačných a v lecčem i poutavých románů. Dům uprostřed města však ho odhalil jako prozaika umělecky bezradného, nanáročného a svou úrovní sotva průměrného, a to dokonce i v dnešních ubohých literárních poměrech v Čechách. Si tacuisses, philosophus mansisses...

Milan Jungmann

Jan Trefulka

H a m l e t t o n e v ě d ě l

Vyrovnal jsem se s tím, že slova zavádějí a podvádějí. Žijeme v orwellovském světě: válka je mír, suverenita je závislost. Dnes u nás už i děti, které ještě nedosáhly desíti let věku, umějí většinu podobných vpravdě dialektických záměn pochopit. Náš mozek si dokázal vytvořit překladatelské středisko i obranný mechanismus - koneckonců, lidské city i myšlení měly v sobě jistou dávku mnohoznačnosti odedávna. Uslyšíte-li, že láska je nenávisť, nebudete si tak docela jistí, jestli máte protestovat. Budiž. Slova jsou slova, člověk je vytvořil a člověk by si s nimi měl umět poradit.

Ale co když je to nakažlivé? Co když slova nakazí nebo už nakazila hmotný svět a my dnes stojíme na počátku epochy, v níž už si člověk nebude moci být jistý ani tím, čeho se dotýká? Je přece zřejmé, že od slov - to je pořád v rámci orwellovské vize - se už nákaza rozšířila na úřady a instituce, především na ty, které nějak pracují s produkty ducha. Ministerstva kultury a školství, rozhlas, televize, nakladatelství, osvětová střediska atd. se před našima očima proměňují nebo se už proměnily v cosi funkčně jiného, když ne hned právě opačného. A zvykáme si. Jenomže ono to jde dál: schodiště a chodby v poliklinice v našem obvodu jsou plné špíny, v rozích chuchvalce prachu a poztrácené čtverečky gázy, jak je tam zavál průvan. Takže léčebné zařízení se záhy stane střediskem nákazy. První díl nové encyklopedie, který vydala ČSAV, není, jak vidím, vůbec encyklopedický. Marně jsem v něm hledal, jenom namátkou,

Ludvíka Aškenazyho a Václava Černého. Přitom funkcionáři a generálové, kteří jsou snadno zaměnitelní a na něž nebude nikdo zvědavý ani tak dlouho, než vyjde poslední díl slovníku, mají tam břichaté odstavce. Encyklopedie se tedy stává šířitelem nevědomosti a dezinformace. Že se výroba stává nevýrobou a zemědělství ničí půdu, kterou má vzdělávat, je pak zcela pochopitelné a my už budeme muset přijmout i další nevyhnutelné důsledky: že chleba není chleba, mléko není mléko, žena není žena, muž není muž a dům není dům. Včera mi zdvořilý starší pán přinesl cyklostylovaný "Pracovní list protiradiačního úkrytu pro obyvatelstvo a žactvo". Takže to, co jsem si postavil, není domov, ale protiradiační úkryt, nedům, budoucí hromada trosek, která náhodou ještě drží pohromadě - do jaderného výbuchu.

Slova, slova, slova! Mohl Hamlet vědět, co se světem jednou udělají?

Z n e o d e s l a n ý c h d o p i s ů

Karle,

neviděli jsme se skoro patnáct let, a to je dlouho, uvážíme-li, že žijeme v jednom městě a oba jsme se věnovali divadlu. Jsem Ti za mnoho zavázán. Když jsem přišel na fakultu, byls tam asistentem, získávals mě do kursů maďarštiny, a protože jsem byl líný a váhal, lákals mě nadšenými hungaristickými výklady. Slyšel jsem od Tebe o Petőfiho kroužku, o Gyulovi Illyésovi, o Tiboru Dérym, a když jsem v osmapadesátém nastoupil do Hosta, patřily Tvé návštěvy k mým nejmilejším. Pamatuju se dobře, cos mi o Maďarsku a Maďarech tehdy vyprávěl. Platí to dodneška. Vzpomínám si taky, žes to říkal nejen v soukromí, ale i na veřejnosti, a že z toho byla nejedna nesnáz. Potíže s vrchností se za Tebou táhly i potom a vyvrcholily tím, že Tě v sedmdesátém roce vyloučili ze strany. Proč na to teď myslím? Když jsme se počátkem letošního května potkali, nabídls mi bez úvodu, že mi povíš legrační historku, která se týká mne. Jsem z ní doteď smutný. Nejde o to, že ses nejprve omlouval, že smíš už zase pracovat ve svém oboru. To přece není důvod k omluvám. Ani to, že ve Tvém nejnovějším rozsáhlém textu, který má být zakrátko uveřejněn, chybí zmínka o mně a o mé práci, i když do rámce Tvého tématu jednoznačně patřila. Zkormoutilo mě Tvé líčení, jak k tomu došlo. Představoval jsem si, že dnešní týmový historik z povolání napíše uložené penzum podle svého nejlepšího vědomí a svědomí a vyčká, jak na to zareagují nadřízení, všelijací ti zodpovědní koordinátoři, vedoucí státního plánu výzku-

mu a řešitelé vědeckého úkolu. Jenže Ty ses šel nejdříve zeptat, o kom smíš psát a o kom ne. To bylo jádro Tvého pikareskního vyprávění: pouť za někým, kdo rozhodne, zda určitý autor existoval, nebo ne. Chápu, že to byla nepříjemná pouť a výsledek byl celé měsíce nejasný. Musels až k samému nejvyššímu řešiteli. Pokud jsem to nepopletl, byl archeologem. Jeho výrok, že on si uměl lépe vybrat vědecký obor než Ty, nepokládám však na rozdíl od Tebe za směšný, spíš za cynický a navíc nepravdivý. Vybral si taky špatně. Působí na vědeckém místě, ale vědec docela jistě není. Chytil jsem Ti to připomenout hned, ale nedokázal jsem to. Bála jsem se, že by to znělo pateticky a že bych se Tě dotkl v okamžiku, kdys mi připadal velmi zranitelný: když ses mi přiznával, v jakém stylu dobíháš svůj finiš do důchodu. Doma jsem se potom na sebe zlobil. Asi jsem u Tebe vzbudil dojem, že tu naši společnou bídu беру sportovně. Neberu. Nevím jen, jak Ti to dát najevo, a tak jsem si sám pro sebe napsal těchto pár řádků.

Upřímně

Milan U h d e

Momentka filologická

Maminka v kupé byla vzorová. Dřela kluka, třetáka, s láskou celou cestu. Nejdřív počty, psala příklady, vždycky stránku, a kontrolovala výsledky. ~~X~~ Klukovi to dvakrát našlo, ale počítal. Měl povoleny tři chyby, jinak vynesla rodička zákaz televize. Spočítal jsem, že se nebude dívat dobrých čtrnáct dní. Ale brali to vesele. Maminka s tou pedagogickou láskou a syn přesvědčen, že mámu udyndá.

Následovala čeština: Maminka psala věty s vynechanými chytáky, syn dělal co uměl a neuměl nic. Bylo toho tak na půl roku zatržené televize. Maminka nicméně pořád ~~á~~ s úsměvem a s láskou. Vysvětlila mu, že louky kvetly, protože ty louky kvetly. Když pak napsal, že koně se pásly, řekla mu s láskou, že mu dá přes hubu, a on jí vysvětlil, že přece ty koně se pásly.

Najlepší poučku měla na oba rody najednou: "Ženy a muži pracovali, co tam napíšeš?" Dlouhé zamyšlení, a že tvrdé y. "Správně," řekla maminka. "A proč?" Nevěděl. "Protože nejdřív jsou ženy, takže je tam ypsilon. Kdyby tam bylo "muži a ženy pracovali, bylo by tam měkké i."

Zemancipovavši takto gramatiku, zeptala se ještě pro kontrolu, jaké i ve slově Čáslavi - za chvíli budeme v Čáslavi. Kluk suverénně - v Čáslavy, tvrdé y! Maminka, svetr černobíle napříč pruhovaný, tmavovlasá a obdařená mocným bělostným chrupem a nádrovím jak od Rubense, se zeptala s láskou a s pedagogickým pře-

máháním, proč. Syn se bezstarostně zasmál a řekl:

"Protože je jaro."

A bylo jaro. Ještě všechno všechno nekvetlo, ale už se chystalo. Asi jako to stojí v jedné Fetově pro mne nepřekonaně krásné básni o jaru:

Truba pastušja poutru
ješčo ně pela zvonko,
i v zavitkach ješčo v boru
byl paporotnik tonkij.

Maminka se zasmála a dala klukovi tlustou sušenku politou čokoládou. Sama snědla^d vě tlusté čokoládové sušenky, zamyslela se dlouze a zasněně, s tou sladkostí na jazyku, potom se duchem vrátila k synovi a jako za pokání se ho pedagogicky zeptala, co dělá potok, jako tady ten podél trati, když dělá zákruty. "Jak se tomu říká?" Kluk řekl, že zákruták, maminka řekla, že nikoli, nýbrž že dělá meandry a zakousla se do další tlusté čokoládové polevy. Dívala se na syna zamilovaně očima jako ta mladá Sibyla v Sixtině. Nadra jí vzdouvala svetr, musela na to myslet: nadechla se, trochu se vypjala a popotáhla si svetr dolů.

P.S. Zkusím si cvičně, jak by to čtyřverší mohlo znít různě v různých překladech:

Bohumil Mathesius:

Pastýř svou troubu ještě neladí,
ještě je bosým nožkám trochu zima,
a v boru tenoulinké kapradí
zavito ve spirálách dřímá.

Ladislav Fikar:

Pasáček už si zkouší okarimu,
to ladění jde lesem po špičkách,
v borech si kapraď chystá krinálímu
jak nedočkavá dívka v kramflíčkách.

Václav Daněk:

Ne, dávná šalmaj pastuchova
se ještě hned tak nerozšalmí,
zatímco kapraď skrytě snová
svým útlým útkem jarní žalmy.

Z toho plyne, že jsme národ překladatelů.

62

Zpráva o pohřbu

V Lidové demokracii z 6. května tr. v rubrice Osobní zprávy vyšlo stručné oznámení o tom, že 30. dubna zemřel ve věku 80 let Vašek Káňa. Datum a hodina pohřbu v oznámení nebyly. Nicméně se konal, a to v úterý 7.V. v 11 hodin dopoledne ve velké obřadní síni krematoria v Praze-Strašnicích.

Na pohřbu bylo přítomno deset pozůstalých příbuzných, tj. manželka Gizela, dcera Xenie a synové Staňa a Pavel s rodinami. Kromě nich 18, slovy osmáct, smutečních hostů, z toho všehovšudy dva tč. nepublikující spisovatelé. Stranou stál muž nevýrazného vzezření v pletené polokošili, s rukama za páskem kalhot.

Kolem desky se jménem zemřelého hrst květin od jeho zbylých přátel. Poslední opadávající tulipány pokládal již za zvuků smuteční hudby, patrně jediný z ještě žijících Káňových vrstevníků a druhů jeho mládí. O berli sotva došel z pozadí krematoria k oponě.

Obřad se uskutečnil bez projevů, beze slova rozloučení od kohokoliv. Ve studeném, odcizeném prostoru poloprázdného krematoria zaznělo nakonec až neuvěřitelně a nečekaně vřele závěrečné preludování varhan. Bylo v něm možno rozeznat i cosi ze starých, předválečných i trampských "hitů". Moře, pohádka má...

Opona se zavřela. Vdova se v hořkém pláči objala s každým, kdo přišel kondolovat: "Ty jsi..." Kdo se i tak přišel rozloučit s Vaškem Káňou, dělnickým spisovatelem, laureátem státní ceny a nositelem Řádu práce. Nebo spíš s kamarádem a otevřeným člověkem, který přestal existovat, když po srpnu 1968 vrátil stranickou legitimaci, dokonce s předválečným datem vstupu do KSČ.

Moře, pohádka má...

PS

Teď mě napadá, že Káňova Parta brusiče Karhana byla v 50. letech patrně jediným dílem z dělnického prostředí, které bylo cítit člověčinou... Patrně více i o tom pověděl Vzpomínky, na kterých tento autor usilovně pracoval. Stejně jako spolupracoval s druhým na pohřbu přítomným spisovatelem na Slovníku dělnických úsloví a rčení.

V záhlaví parte dala rodina otisknout tyto verše:

Jako ty, jestřábe,
držím se větve rodné
a té se nepustím,
ač jsem si přichystal
svá křídla, dokavad
šíp srdce neprobodne.

Jsou ze sbírky Jaroslava Seiferta "Jaro sbohem".

VÍCE NEŽ 13 ŘÁDKY O :

Ilja Erenburg: Kronika odvahy. /Světová literatura 85, č. I., Odeon, Praha 1985, šéfredaktor Zdeněk Volný, str. 255, vychází 6 x ročně./

Do toho mocného furoru /sdělovacích prostředků/ k 40. výročí konce války v Evropě přispívá pochopitelně i Světová literatura. Světová pro české země: Revue svetovej literatury 1985, vydávaná v Bratislavě, se tolik zase neangažuje /v 2. čísle 1985 věnuje většinu stránek např. současné literatuře USA/. Ale k tomuž názvu, jenž ovládl sdělovací prostředky od televize, rozhlasu, denního tisku až po odbornou revui věnovanou "světové literatuře", k názvu nejoblíbenějšímu: Kronika odvahy. Je to totiž zároveň kronika odvahy, jež zanechává potomkům svědectví, jak až dalece je možné překrucovat pravdu. Cituji z Erenburga /SL, s.5/: "Hitlerova vojska vtrhla do Polska. Co mohli zmocí obránci Modlinu a Westerplatte? Obořila se na ně celá německá vojenská síla. Spojenci Polska vyčkávali. /.../ Polsko krvácelo. Francouzská armáda však seděla za Maginotovou linií a čekala. Noviny ujišťovaly, že čeká na přisun letadel, na přesun anglických divizí na kontinent, na jaro." Lze překrucovat pravdu, z hlediska Moskvy a data, /27.8.1942/, účinněji? Kdo se to totiž obořil na Polsko, jež "krvácelo", zezadu? Se vší vojenskou silou? A nevyčkávala francouzská armáda za svými hranicemi i proto, že druhá nejmocnější totalitní armáda "kontinentu" se "obořila" na třicetkrát slabší Finsko? Právě v oné době? Aby, v ironii dějin, i ve své obrovitosti zoufale čekala rovněž na jaro? I když nebojovala s Němci a byla s nimi ne ve válečném vztahu, ale v úzkém přátelství? /Doloženém dokumenty./ Nebo jiný citát z Erenburga/SL, s.9/: "jak je možné, že hluboce demokratická, lidová armáda republiky sovětů poráží válečné profesionály, specialisty na válečná tažení"? Chce tím snad Erenburg naznačit, že Rudá armáda neměla válečné profesionály, specialisty na válečná tažení? Kdo tedy dokázal do března 1940 "ukrojit pořádný krajíc" z Finska a v dalších měsících z Rumunska, nehledě na vojenské obsazení Litvy, Lotyšska a Estonska? Vždyť za tato válečná tažení rozdávala sovětská vláda vojenské řády, včetně titulů Hrdina Světského svazu! A k té "hluboké demokratičnosti" "lidové armády republiky sovětů"? K té ať se vyjádří raději pamětníci, a pokud možno, z českého tisku a z osmdesátých let - to abych nenarazila. /V r. 1981 vydal Profíl v Ostravě knihu Děty Turečkové-Čambalové: Na shledanou, Kawakami, z níž cituji, s. 136/: "Oba páni pozvání přijali a všichni jsme se usadili v obývacím pokoji. Zrovna byla u nás na návštěvě také Jarmila Urbánková z Brna, která mluvila perfektně anglicky, takže jsme se bavili třemi jazyky. Nový příchozí byl totiž princ Jan, čili "Hans", který často jezdíval do Vápenek na divočáky a s mužem se dobře znal. Týž, který nás vždy varoval

před gestapáky. Za chvíli se ukázalo, že švýcarský konzul mluví česky i slovensky docela obstojně. Zastával totiž ve válce místo konzula za Slovenské^{ho} štátu v Bratislavě. Vypravoval nám také docela zajímavou příhodu, která mohla pro něho tragicky dopadnout. Na rozkaz své vlády neměl ani "za fronty" opustit své místo. Když Sovětská armáda dobyla Bratislavu a našla ho v úřadě, pokládala ho za špicla. Měl být postaven před válečný soud a zastřelen. Nakonec prý se vytrasil s obhajobou, že to přece byla právě jeho rodná země - Švýcarsko - , která poskytla Leninovi azyl, a byl propuštěn na svobodu. Konzul potom dodal: "Být to Němci, tak zde dnes nejsem. Ti by nebyli ochotni vyjednávat a nedovolili diskutovat, kdybych měl stokrát pravdu, ti by mě bez milosti postavili ke zdi. Ale ruský člověk přemýšlel a zachoval se lidsky". Konec citátu: jistě, Švýcaři /díky Leninovi/ mají šanci v Evropě vždycky přežít. /A švýcarský konzul sám nejlépe ví, kolik švýcarských konzulů Němci chtěli zastřelit./ A já, ke všem těm kronikám odvahy, jako nepamětník, dodávám: škoda, že více zemí v Evropě a na světě neposkytlo azyl Leninovi. Například Švédsko: to by pak švédský konzul v Budapešti, dobytí toho města níže^{ji} na Dunaji, ~~by~~ Rudou armádou, přežil... Kronika odvahy!

Miroslav Holub: Císař naruby. /Technický magazín, měsíčník moderního člověka, č.3,85, vydává Nakladatelství technické literatury, Praha 1985./

Miroslav Holub ve své stati /po oslavných člancích v českém tisku při Goethově výročí/ píše: "Ovšem nejlepší, co Goethe řekl - a týká se to asi mnohá mouných rodem, vůlí i osudem - bylo: "Napoleon byl v tom zvlášť velký, že byl každou hodinu týž. Před bitvou, za bitvy, po vítězství, po porážce... stále jasně věděl, co musí udělat. Byl stále ve svém živlu..." Goethe měl svou afinitu k mocným" /TM,s.42/. Miroslav Holub pak dále prokazuje, jak příliš se Goethe mýlil /TM,s.43/: "roku 1810 zřejmě začal proces, který imperátor vlastního nitra přemoci nemohl, protože se sám sobě ztrácel. Císař postupně tloustnul až do význačné obezity let na Sv. Heleně; přicházel o svou rozhodnost a vůli, měl záchvaty spavosti a lhostejnosti. Už v květnu 1810 usnul při plesu dokonce na trůně. Mizela elegance chování i ostrost rysů tváře, ta tam byla duchapřítomnost. Císař se doslova roztékal. /.../ Napoleonovo sexuální chování se měnilo natolik, že Richardson mohl napsat monografii o bisexuálním císaři.../1972/. Pitva konstatovala pozoruhodnou atrofii pohlavních orgánů". Jsem ráda, že jsem se takto vzdělala v měsíčníku moderního člověka: jak se jen uchránit x po smrti před pitvou? A zájmem moderní vědy? Ale, musím zdůraznit ten nejdůležitější poznatek, pro život a literaturu: I Goethe se mýlil! A proč? Díky své afinitě k mocným.

Miroslav Šmolgas: Před námi Praha. /Edice Hvězda, Naše vojsko, Praha 1985, vydání I., náklad 10 000, s. 250, k tisku schváleno 2.1.1985, cena 21,- Kčs./

Bojový pamětník předkládá čtenáři ve volně navazujících 16 kapitolách své zkušenosti z boje, který nebyl snadný: od soustředění v Buzuluku, kde místo paland ke spánku dostaly české jednotky v dvoumetrovém sněhu zapadlý les na desky a drát a polní výheň, aby si vykovaly hřebíky k jejich stlučení. Až po boje na Dukle, kde sedmero horských hřebenů zastupovalo ono sedmé bušení na vrata domova, než se otevrou: jako v pohádkách, s česky dobrým koncem. Autor na s.44 a dál jmenuje Heliodora Piku, popraveného v padesátých letech komunisty /příklad ze s.50/: "Tady jsme chtěli nejen ministrovi, ale i Pikovi a všem dalším, kteří o nás rádi šířili pochybnosti a pomluvy, dokázat, že jsme jednotka na vysoké morální úrovni...". Jistě: Piku, který "šířil" pomluvy o jednotce Svobodových ohlapců, ze nimiž jezdili "poslanci z Moskvy" a k nimž "Klement Gottwald hovořil" /s.49/, nemohl potkat po válce v Čechách dobrý osud... Důstojníci československé jednotky v SSSR měli oči vždy otevřené a Šmolgas se svými obdivnými postřehy z tehdejší doby ani dnes netají /s.182/: "Obdivovali jsme Molotova v diplomatické uniformě z černého sukna, širokými stříbrnými nárameníky s maršálským označením, stříbrnými výšivkami na klopách blúzy a manžetových rukávů." Maršál Molotov! Informace z další strany /183/ budu citovat poněkud podrobněji: "Teď jsme v Kremlu byli jako hosté. Zase jsme se seřadili kolem stěny jednoho z nesčetných sálů a napjatě čekali. Uderem jedenácté se otevřely dveře, vešel tajemník Gorkin, doprovázený dalšími pracovníky. Když na mě došla řada, tajemník mi vložil do levé ruky pouzdro s Řádem rudé hvězdy, s ním řádovou knížku, šekový blok a blok volných jízdének, platných na jakýkoli dopravní prostředek po území celého Sovětského svazu, potřásl pravicí a již zase stál u dalšího. Znovu se otevřely jedny ze dveří, vešel číšník s tácem plným skleniček. Tajemník nám připil, přitukl si s každým zvlášť, pak jsme se srazili do těsného kroužku a následovala beseda. Samozřejmě o naší účasti na frontě, ale především o podepsané smlouvě, o jejím významu pro přítomnost a hlavně pro další poválečná léta. Byli jsme ochotni poslouchat bez konce." Zde československý důstojník Šmolgas text z hloubi svého podvědomí doluje na povrch: je to jako v pohádce. "Nesčetné sály" "šekové bloky" "jakékoliv dopravní prostředky po území celého Sovětského svazu" - proč by nebyli takto "vyznamenaní" důstojníci nezávislé republiky ochotni "poslouchat bez konce"? Takže: z knihy "Před námi Praha" si pamatujeme tento poznatek, který mně vysvětluje naši situaci, v níž žijeme. A bude to přecházet z generace na generaci: ti, kdož Čechům velí a před kterými leží Praha, prožívají v Kremlu svou pohádku a netají se nijak tím, že jsou ochotni poslouchat své hostitele bez konce - na věčné časy.

Augusta Strindberg: Bláznova obhajoba. Manželské historie./Edice Knihovna Klasiků, Spisy Augusta Strindberga, Odeon, Praha 1984, vydání I., 16500 výt./

Druhý svazek Spisů A. Strindberga potvrzuje cílevědomé úsilí socialistické kultury: 1. svazek těchto Spisů /rozvržených do VIII. svazků/ vyšel v roce 1960. /To se Odeon ještě jmenoval SNKLHU a jako VII. svazek, za "Řízení Břetislava Mencáka", vyšel "Syn služky"/ Bude-li vydávání spisů Strindberga pokračovat v podobných pauzách, pak se dokončení dočká osmá generace původních čtenářů z r. 1960. Ale bude se v tom kýženém roce /2130/ ještě Odeon v Praze vyskytovat? Strindberg je sice typem autora, který se měnil v průběhu života ze socialisty v ~~za~~ reakcionáře, ale to se o něm přece vědělo už v padesátých letech: a navíc, předpokládaný VIII. svazek spisů /Osamělý, Klášter/ vydalo v r. 1974 Nakladatelství Svoboda. /Jak politicky se jmenovalo toto nakladatelství si pamětníci ještě vzpomínají./ Je tedy v tom všem ~~z~~ zase ta zatracená politika? Nebo se jedná o vzácný příklad mezinakladatelské konkurence v ČSSR? Strindberg je ~~stare~~ /a vždy byl/ dobře prodáváným autorem: už jeho zájem o vlastní úd je něčím, co jistí čtenáři v každém století dokážou ocenit. /Cituji z "Bláznovy obhajoby, s.243/244:"Pusťme se tedy znovu po stopě!"/Předchozí věty ať si vyhledá každý sám./ Ano, s touto citovanou větou plně souhlasím: spisovatel se musí znovu /a znovu/ pouštět po stopě! Strindberg o tom píše i v "Klášteře", v místech, kde popisuje svůj brněnský pobyt: "nechuť k spisovatelství, kterou už dávno ~~vy~~pozoroval, se proměnila v zhnusený nezájem. Co je to za povolání, stahovat z lidí kůže a pak jim ji nabízet ke koupi. Jako lovec, který z hladu usekne svému psovi ocas, sám z něho sní maso a psovi hodí kosti, jeho vlastní kosti? Ano, tento Švéd, o němž se u nás v nekrologu vyjadřoval příznivě už F.X. Šalda, v r. 1912, že je to duše "přemetná", přesně tušil, že jeho pouštění se po stopě bude pro lovce příběhů i po sto letech vzorem. Stručně: psaní o údu a o ocasu je u spisovatele, který jde po stopě, mnohdy nutné. Ale co ta duše "přemetná"? Ta mě vzrušuje: je u spisovatele nutná? Jak potom ve skutečné literatuře vypadají ti, co nejsou duševních přemetů schopni? Jako nedochůdčata? Co je to za povolání - ptám se /také v Brně/. A protože to vypadá, že v tomto městě čekám na odpověď a zbytečně, stěžují si i na jiné: ne na Kunderu, či na Kuzněcove či Garaudyho, ale jen tak, provinčně. Na Mencáka a na Fröhlicha: ani jeden se v předmluvách ke spisům nezmínil o Brně. A přitom Fröhlich se už v r. 1984 zmiňuje i o Fridě Uhlové a její a Strindbergově dceři Kerstin... Ovšem: kdyby Strindberg strávil tu stejnou dobu v Praze a místo do Lužánek chodil do Stromovky, to by - a za to dám hlavu - nikdo neopomenul v předmluvě k česky vydávaným Spisům zdůraznit. Nejen z lidí, ale i z měst je mnohými literáty stahována kůže! Strindbergu! Do Prahy jsi měl jet: ne na Moravě, ale v Čechách by tě potkalo štěstí...

Marie Benešová: Česká architektura v proměnách dvou století 1780 - 1980:
/Edice Odborná literatura pro učitele, SPN, Praha 1984, str. 480, 8000 výt./

Už si nedůvěrou si prohlížím knihy z produkce Státního pedagogického nakladatelství: i když jsou vydány na křídovém papíře. A skutečně: při pouhém prolístování obrazové dokumentace, ačkoliv nejsem znalcem architektury, našla jsem hned chyby a to z Brněnska. Kdež se vyznám: na s. 84 a 85 jsou dvě celostránkové fotografie, na nichž shodně píše "Slavkov u Brna, kostel z let 1896-1899". Bezpečně vím, že kostel byl už postaven koncem 18. století. Koncem 19. století na něm byly pouze do střechy vezděny hodiny. A na s. 197 dvě fotografie jsou popsány: "Brno, Janáčkova opera z roku 1882, celkový pohled a interiér". Asi odpovědné redaktorky knihy, Milena Vyrynková a Zuzana Bradová, nejsou v Praze informovány, že Janáčkova opera je onou budovou, kterou na s. 381 popisují jako "Brno, Státní divadlo z let 1958-1965". Budova divadla v Brně, což ví každé dítě ve městě, z r. 1882 se jmenuje už dvacet let Mahenova činohra: tvůrci edice Odborná literatura pro učitele by měli mít informace aspoň na úrovni školou povinných dětí. A to se nedivím tomu, že na s. 351 přetiskují regulační plán z r. 1934, jenž je popsán na fotografii takto: "Gottwaldov-Zlín, regulační plán z r. 1934", aniž by si autorka či redaktorky zatěžovaly hlavu tím, že v naší současnosti existuje úřední termín "Gottwaldov-Zlín", vymežující určitou část Gottwaldova, jeho městského katastru. To se týká i fotografií č. 327, 328, 329 či fotografie č. 341, popsané "Gottwaldov-Zlín, návrh na kostel z r. 1942". V učitelích má prostě vzniknout dojem, že Gottwaldov se takhle německy jmenuje od dob, kdy poslední Přemyslovci lákali k nám kolonisty z Němec. Dokonce i fotografie č. 353 a 354, popsané už vítězně pouze Gottwaldov /"obytné věžové domy z let 1948-1949" a "obytné domy ve čtvrti Julia Fučíka z let 1948-1950"/ jsou popsány špatně, neboť i v těch letech, výše uvedených, byl Gottwaldov ještě Zlínem. A úředně, tedy i na projektech: ideologie má i v dějinách architektury, v dnešním podání, řádně nenažranou a vše pohlcující hubu. Však Doc. PhDr. Marie Benešová, DrSc., to záměrem svého díla krásně potvrzuje. Knihu uvedla motem, cituji: "Myslím, že ani jedni, ani druzí nemají právo prohlásit: moderní architektura jsme my. Karel Honzík". A na s. 379 sama píše: "V architektuře občanských budov a monumentálních typologických druhů doznívá do r. 1958 tradiční artismus; dokládají to některé soutěže, z nichž je pro české země nejprůkaznější soutěž na Ústřední dům armády v Praze, na Vysokou školu politickou ÚV KSČ v Praze z roku 1955, /.../ "V této době mnohdy záleží více na stavebníkovi a jeho představách než na architektovi, jaký bude konečný výraz díla." Je nutné - dnes - něco dodávat? K textu autorky? Kdo má právo prohlásit: moderní architektura jsme my?

Josef Culek: Nemocniční pavilón G. /Československý spisovatel, Praha 1984, odp. red. Marie Běliková, vydání I., stran 168, náklad 20 000./

Škoda, že v ČSSR neexistuje literární soud aspoň tak formálně, jako soud církevní. Nepohnal nedávno pouhý čtenář Katolických novin před církevní soud šéfredaktora oněch státních novin? Kéž by mohl soudný čtenář učinit obdobně: nakladatelství ČS kdysi /a po krátký čas/ reprezentovalo české spisovatele před světem; ale dnes? Tiskne knihu autora a v nákladu ne malém, který není mocen péra. Ani pravopisu: zhlédl se pouze v knihách typu "Letiště"; ale z české přizemnosti! Důkazů bych mohla snést tolik, že to považují za zbytečné: ocitují pouze jednu větu, vybranou s ohledem na ono letiště. /Kde lze tisknout vzduch ke stránkám, bez ohledu na spisovatelskou etiku./ S.102: "Co s letuškou, když má čerstvou díru v břiše." /Co s autorem, když má díru v myšlení: do nakladatelství ČS s ním! /Popisované prostředí - porodnice - tak trochu znám: a jestliže si spisovatel Culek myslí, že je na úrovni reality, když jediný křest, o němž se v těchto souvislostech zmiňuje, se týká parníčku, s nímž si lékaři hrají, mezi plovoucími ponožkami, pak sestupuje níž a ještě níž. Pod hladinu potratu: kdo zažaluje šéfredaktora nakladatelství ČS. spisovatel? /Za nepřestávající zradu povolání?/ Dle literárního paragrafu: Níž lze otisknout ještě nížeji a nížeji lze tisknout ještě níž.

Josef Velek: Od polderů k Ardenám. /Edice Cesty, Panorama, Praha 1985, vydání I., 288 stran, náklad 23 000, fotografie v knize od autora./

Brněnská publikace Rok 1985, jež měla být časopisem, ale pro nepřiznání nadřazených míst byla rozdávána zadarmo /jen více takové nepřízně a nečasopisů, zdarma! / radí autorům, o čem psát: "Teď by se měli zaměřit hlavně na udržení mírového soužití, ochranu životního prostředí a přírody a ve svých dílech i na veřejnosti kritizovat, varovat, učit ekologicky myslet." /Zadní obálka publikace./ Zřejmě zde jde o instrukci celostátní: Josef Velek se těchto zadaných témat striktně drží, i když cestuje po západní Evropě. A jestliže se na záložce tento "cestopis posunuje do trvalejších časových a literárních poloh", pak si dovoluji upozornit na základní nepříjemný fakt: z cestovatele občas číší jakási velmocenská slovanská nadřazenost, což je u Čecha - trošku kuriózní. Stejně jako s dostatek drobných nepřesností v textu, i když autor tuto stránku - přesnosti faktů, např. u průvodců - v cestopise pozorně sleduje. Uvádím např. s.219: "jakmile švédského krále porazil, mohl z mocného přístavu ovládnout Baltické moře" /to snad ne, Petr I., po r. 1709!/. Či když se v další větě tvrdí: "z téhle pozice v mořích kolem Petrohradu už nikdo Rusy nikdy nevytlačil". /Kolem Petrohradu nebyla nikdy žádná moře, pouze větší a menší zálivy a jen ve XX. století byli Rusi 2 x vytlačeni až do Něvy./ A končím novinářským kecem ze s.221: "pozváním do svatyně ručního sklářství, kterou pro výtvarný svět Československo bez přehánění bylo, je a bude." Tedy: svatyně!

Jan Kestřhun: Svatba století. /Edice Žatva, Novinky české prózy, Praha 1984, Čs. spisovatel, vydání I., stran 352, náklad 25 000 výt./

A už ho dostali tam, kde mít ho chtěli: dělá u krav, tak musí psát kra-
viny. Však Vítězslav Ržounek ho ve svém Místinu z roku 1984 chválí: i
v životopisných datech své knihy. Píše o něm: "Pracuje v oboru". /s.287./
Záložka knihy "Svatba století" Ržounkovy informace rozšiřuje: "pracuje
v krajském plemenářském středisku". A kniha sama je připsána všem, kteří
v roce 1973 likvidovali ve třech obcích na Efeclovsku "nebezpečnou nákazu"
slintavky. Je to román: jehož obálka /rudá kráva/ odpovídá textu. Tak, jak
tomu v nakladatelství Čs. spisovatele má být. Nic čtenářům na první pohled
neslibovat: jenom to, co v knize je. /Kde jsou časy úrovně humoristických
próz z moravské vesnice od V.K. Jeřábka! Každý srovnati to může sám, kam
česká literatura po devadesáti letech dospěla! / Mlčím již ...

JOSEF JELEN: Masopust. / Vydalo Jihočeské nakladatelství, České Budějovice
1984, jako svcu 456. publikaci. Vydání I., stran 140, náklad 2 700 výt./

Autor, který na záložce knihy uvádí v titulech svých 20 básnických sbírek
/dále šest knih prozaických, 8 divadelních her, 3 rozhlasové hry, 12 knih
pro děti, dramata Karla Čapka a básnický doprovod ke knize Jihočeským
krajem/ i ty tituly, které vydal jako katolický básník /z okruhu Jana Za-
hradníčka, což ovšem neuvádí/, připomíná takto, jak úspěšně u nás působí
nápravné ústavy. Komplikovanější a nenápadnější už to nemůže učinit: kato-
lický kněz a pěvec mariánský, který prošel v padesátých letech mlýnem čes-
koslovenských nápravných ústavů, kdež se zúčastňoval školení, všech, do-
dnes splácí dluh svým tehdejšími vychovateli. A protože kdysi, když snad
studoval teologii, četl i Durychův Masopust, cítí v současnosti povinnost,
věnovat české literatuře Masopust nový. Josef Jelen je zasloužilý dělník
pera a kdyby se poučil už koncem čtyřicátých let, mohl se stát již v le-
tech padesátých - úderníkem. Péra: takto jeho snaha nachází spíše než v
Praze - publikační pochopení v Českých Budějovicích. Ke knize: v novele je
i citát z Máchovy Mářinky. To je cenné: dále je v textu zmínka o pekle.
Když umírá hrdinův otec; to jsou asi tak jediné klady prózy. Odehrává se
zřejmě v reálném socialismu: narážky na "tajemníky" a "kádrové materiály"
/s.44/, v druhé části jsou pak jmenována "šedesátá léta". Hrdina je v nich
už komunist a jako "školní inspektor" /s.71/: "V tichu tohoto zákoutí
přečkal i osmašedesátý rok". Strana 76. přináší další klíčovou větu tiště-
né české prózy současnosti, úvahu funkcionáře: "Nedotknutelný nejsem, ale
zranitelný ano". A v této větě je i trest mnoha budoucích českých knih o
příslušnicích KSČ: Josef Jelen jejich literární úroveň svým dílem jen před-
znamává. I v té sebekritice, kdy si hrdina jako ředitel tiskárny, na vr-
cholu své kariéry, šeptá o sobě /s.128/: "Jak mu to báječně sluší - / ty
dlouhé prasečí uši / a ten rypák zavrtaný do hnoje."

Karel Galla, Květa Burešová: Snoubenci, manželé, rodiče a děti. /Edice Knihy pro rodiče, SPN, Praha 1984, stran 232, náklad 6000 výt., I. vydání./

V rejstříku literatury na konci knihy jsou uvedeny nejen spisy všech klasiků marxismu-leninismu, ale i dílo F. Kahudy "Mládež v dnešní dynamice společenského vývoje", uveřejněné v Socialistické škole 1966. A pak, že se po šestnáct let vytrvale nevrací vše ve společnosti před Leden 1968: důkazů je tolik! Dílo bývalého ministra školství, odstaveného pro neschopnost už před r. 1968, je tedy stále živé: schválně jsem si tu jeho stať ~~přes~~ vyhledala. Jistě, jak jinak: blamtanina./Blamtanina - blábol, prošpikovaný vědecko-politickými frázemi - od řezníka mas./ Ale k dílu autorské dvojice, která si své tvůrčí schopnosti ověřila už v Chomutově 1977, kde jim vydali práci: "O přátelství, manželství a lásce". Tato dvojice píše tak, že čtenář neví, zda si z proklepávaných témat nečiní velkolepou srandu: i v rámci cimrmanovského působení v Čechách. Cituji ze statě "Erotika v manželství"/ s. 117: "Někteří sexuologové navrhují k uskutečňování mileneckých vztahů různé cesty, např. některé novosti v pohlavním styku. Avšak tam, kde není hlubší citové vzájemnosti, kde vztah již zevšedněl, by technické novosti tento vztah asi sotva zachránily. Přívrženci názoru uplatňování nového v sexuálních stycích vycházejí z toho, že pro manželské soužití je hrozbou všednost. Již Vítězslav Hálek volal: "Jen zevšednět mně nedej, Bože!" Co nechtěl básník, nemá chtít ani milenec." /Mně se nejvíc na té cimrmanovské citaci z V. Hálek líbí, že Státnímu pedagogickému nakladatelství konečně vyšel z oficiální Bůh s velkým B: je to čin hodný kulturního zaznamenání. Byť je zde výkřik: Bože! spojen s novostí v sexuálních stycích./ Jinak je nutné si zapamatovat poučku z Knih pro rodiče, pro rámec jejich sexuálních tužeb: Co nechtěl básník, nemá chtít ani milenec. A pokud se týká výchovy dětí? Cituji ze s. 190: "Na procházkách a na výletech mají rodiče formou rozhovoru poučovat o rozmachu výstavby našich měst, /.../ přibližovat "jim život dětí jiných zemí, zemí socialistického tábora a dětí celého světa a takto u nich vytvářet základ v socialistického vlastenectví a proletářského internacionalismu." /Podtrženo autory knihy./ A za touto podtrženou větou následuje nečekaně odstavec o "Babičce Barunky Panklové". Cituji: "Rozdávala jim životní moudrost tak, že Božena Němcová sbírala mravní sílu v nejtrpčejších chvílích svého života z těchto slunných, radostných a životním optimismem prozářených výchovných zdrojů. V nich získávala základy svých mravních vlastností." A já mohu jen podotknout: v naší současnosti, v Ústí n./Orlicí, v podhůří "Kačeničinych hor" odsoudili českou ženu za to stejné úsilí - předat dětem něco z "slunných, radostných a životním optimismem prozářených výchovných zdrojů." Dala jsem si totiž tu práci a sepsala jsem pod sebe všechny výchovné výroky Babičky: každý tak může učinit a zjistit, že se jedná o výroky z katechismu. Ten v rejstříku literatury autoři ovšem neuvedli ...

Pavel Frýbort: Jen jednou dostat šanci. /Edice Kamarád, nakl. Práce, 1984, Praha, náklad 13 000, I. vydání./

Sociologický průzkum mladých i nemladých ze současné Prahy, prováděný pracovníky instalatérské čety, kteří mají do bytů přístup. Kápad to není špatný: autor jako by znal samizdatové knížky Třešňáka a zkoušel, kolik soc. cenzura snese a unese, nyní. Po restrikcích proti Jazzové sekci v Praze: knížka je napsána z pozice ctitele tvrdého rocku. A ctitele boje za pravdu, který je od nejtůlejší dospělosti: zrazován. Citát např. ze /s.170/: "Nehádej se s nima," řekl Vencar ~~každý z řadových členů~~ a Tonda div nevytlítl z kůže. Ježišmarjá, od koho všeho ještě uslyší to jejich věčné - "nehádej se s nima..." Má snad celý život mlčet a myslet si svoje? Kývat na každou blbost? "Když mě sejřej," řekl vztekle. "Nejradši by nás tu neviděli." "Právě proto se s nima nesmíš hádat." Neboť: ti co vědí, že se "s nima nesmíš hádat", jsou už koupeni. Strana 138: "Podíly, podíly, podíly. Věčné debaty. Vydělávali, a přece neustále neměli korunu; co dostali, to vrazili do zařízení, do aparatury. Muzikanti by ty nekonečné náklady sami neutáhli. Ale nebyly to marné investice - aparatura a zbývající zařízení mělo hodnotu už kolem půl miliónu, a vánoce, kdy agentura vyplácela amortizační procenta z pronájmu, byly pro kluky skutečným svátkem. Každý věděl, kolik do společného majetku vložil a kolik mu teď přinese čistého zisku." Ano, tito mladí hudebníci už žijí v ČSSR ~~podle~~ skutečnosti maďarského hospodářského experimentu.* Jsou na své umělecké činnosti hmotně zainteresováni: ne jako zbytečně se "hádaající" učeň Tonda. /Vše, co Tonda vidí po čtyřech desítkách let socialismu svýma dělnickýma očima proletáře, není vůbec ke cti mrtvým Tondám - vedoucím představitelům. Koho?/ Ano: kde jsou v české literatuře časy /spisovatelské atmosféry/ Toníka a Anny proletářky? Kdo v Praze vládne a nenápadně? Citují ze s. 151: "Takový bych kopal do zadku," řekl Kokeš. Tonda nic, dál se díval na holku. Já bych s ní proved něco jiného, myslel si. Jen kdyby nebyla tak ošklivá. Najednou mu to přišlo k smíchu. Má tátu prof.ing.arch. DrSc., jak si stačil přečíst na štítku u branky, je prachatá, nikdy by nevěřil, že u nás lidi můžou mít takovou koupelnu, takovou vilu s tenisovým kurtem, myslel, že něco takového existuje jenom v západních filmech, a přitom jí je tohle všechno houby platný, protože je ohavná jako noc." Autorský příjím? Moc ohavná jako noc? Komu "je tohle všechno houby platný"? Těm navrchu či těm dole? Názor poddaných /s.129/: "Někdo zatrdluje a má vilu," zamručel opilec v montérkách. "A kdyby to aspoň uměli. V televizi je plno takovejch zpěváků!" vyplívl to slovo málem jako nadávku. "Já bych to doved taky./.../ "A makat! Makat bych je poslal! Do dolů!" Do dolů... do pracovního tábora... vostříhat dohola... Tonda měl

najednou před očima Kokeše." Tímto vnitřním monologem se autor trochu pokrývá: neboť co může vědět sedmnáctiletý učeň v naší době Olympiku a E.T.C. o pracovních táborech? Zbývejme se raději tím Kokešem: Frýbort ve své postavě instalaterského mistra Kokeše, doktora české zlodějny, jako by staví figuru vědomě dělnického Kokeše /ale vybaveného rekreační chalupou/ proti doktoru Kokešovi Jiřího Gruši. Ne snad, že by bylo možné literárně obě prózy srovnávat /J.Gruša: Doktor Kokeš, mistr panny, Toronto, 1984/, ale: oba vědí, že jsou prostitutí! A oba ve svém životním rajčnu česky objektivně zkoumají, kam až jejich prostituce sahá - když už se na tuhle života pouť dali. A současný čtenář v Čechách? Ten může být rád, že má aspoň tu možnost o tom horším z obou Kokešů - si legálně - číst.

Markéta Procházková: Na prahu lásky. /Edice Alfa, Mladá fronta, Praha 1984 I. vydání, 10 000 výtisků./

Markéta Procházková je rozhodně nejúspěšnější básnička v Československu /kam až paměť sahá/. Možná Marii Pujmanové vycházely sbírky v padesátých letech v desetitisícových nákladech: oproti ní se však M. Procházková nijak politicky nepodbíjí a zpívá si to svoje. A co je její? Je to oblast, kterou ve vnímavých myslích mladých /díky školství a etc./ vyklidilo náboženství. Ne že bych Procházkovou podezřívala z osobního zaujetí pro jakoukoliv religiozitu, ale: ve verších cosi sobě i čtenářům nahrazuje. Cituji /báseň Úděl, s.71 /: "Jen čistým kouzlem lásky / až k bráně nebe tě dovedu / a ještě podám ti klepačlo / ale pak odejdu / a klepej dál už sám - / Mne čeká užší průchod / Tak snadno jako ty neprojdou." Procházková sice nikde ve svých verších nemluví o Bohu s velkým B - ale je to nutné? Netají se přece s tím, že Mladá fronta jí tiskne moderní obměnu modlitby panny z let dávno minulých. Cituji báseň, nazvanou modlitebně: Prošba /s.70 /: "Ani zlé slovo nepřeložit / nikomu přes cestu srdce / Tak se chci naučit žít / a nikdy nemít prázdné ruce / v kterých by nezbyla / už ani něha...". Navíc, její poezie, to je procházka po moderním sídlišti, když čtenář nehledí pod nohy, ale kouká vzhůru: jsou to panelové verše, ctitel jen bez překvapení sleduje, zda jsou svařeny do většího, či menšího rozsahu. Je to poezie /a proto je vydávána v tak vysokém nákladu/ pro stát potřebná: uklidňuje neklidná srdce čtenářů /a čtenářek/ hlazením pírek, odpadlých ze sboru sv. Cecílie; ale kdo se jejich původem v období nedostatku Sběrných surovin zajímá? V zemi panelů a ohrad? A? /Lze napsat takovouto větu v literární recenzi, sebekratěji: A?/

Co lidí chodí pořád po ulicích, postává před výklady a vysedává v barech, grillech, vinárnách a kavárnách! A nikdy žádná razie a zátahy ulic s kontrolou průkazů, omluvenek a s prohlídkou levých kapes pláští! Případá mi to někdy úžasné, ba neočekávané: popírá to představy Bedřicha Engelse, Karla Marxe i Eřona Bondyho. Ano, ve srovnání s nejlepšími úmysly platoniků a sociálních utopistů je to tu pořád nádherné. Což mi připomíná vtip o panu Kohnovi a panu Roubíčkoví: jak po válce, když vyvázli z koncentráku, pan Kohn zůstal ve vlasti, kdežto pan Roubíček ujel do USA, a když se po letech odvážil navštívit Prahu, požádal pana Kohna, aby mu pravdivě řekl, jaké to tu je, a ten si to velice pochvaloval...

Zvlášť za vlahé jarní pohody, kdy ze strání nad Vltavou /šel jsem Letenskými sady/ splývají vůně a tisíciletý tok řeky /kráčel jsem po mostě/ náležitě zpřesňuje výměru lidského života, myslel by na denní znaky vlády jenom nějaký /v odrazu výlohy zehlédl jsem svou figuru/ mrzutý osel! "Čechy jsou posety důkazy," řekl jsem si, "jak chatrné poměry odnáší čas, kdežto pevná práce zůstává!" A vstoupil jsem do knihkupectví. "Můžete mi ukázat ty umělecké památky?" požádal jsem.

"Máme hotový výběr," řekla prodavačka s humorem a položila přede mne pět výtisků téže knihy: jeden tištěný zeleně, druhý do červena, třetí temně hnědý... Ta žena se tomu prostě usmála. Já však jsem pochopil, jdu po Revoluční ulici dál, že začíná nové podobdobí. Nedávno jsem si přinesl domů jinou knihu - vynikající Quisovy "Vzpomínky ze staré Prahy": obrázky však měly vytrhanou barvu, tak špatně byla kniha vytištěna, a řádky stránek nešly proti sobě, tak špatně byla sešita. "To znamená," řekl jsem si, "že ke svému účelu už dorazila ona pozapomenutá akce z roku 1949, jež se tenkrát normálním lidem zdála neuvěřitelně blbá nebo směšná - akce Mládež vede Brno!"

Větrník lákavě nadouval ubrusy na stolech v ohrádce před Obecním

domem, když jsem vstoupil do příkopu Příkopů. Opojným ruchem a hlukem šel jsem vpřed ve vůni pryskyřice ze smrkových kmenů a horkého oleje z motorů. Tramvaj objížděla jednou kolejí jámy ve vozovce zavalené haldami písku, hromadami cihel a prken, Pražané to všecko přelézali, se zmrzlinou či párkem v ruce křižovali neukázněně dráhy rypadel a nakladačů a do toho všeho taneční škola tlustým písmem oznamovala, že do zimních kurzů 1985/86 zapisuje už jenom chlapce. "Až to všecko zas bude uloženo na své místo," pravil jsem si, "až dole bude pod vším jezdit nová linka metra a tramvaj bude odsud vyloučena, bude se dosažená úleva rovnat očekávané?" A myslel jsem na to, zda se ten veliký technický skok Prahy v poslední desítce let může klást vedle politického a společenského skoku z osmdesátých let minulého století, na nějž vzpomíná Quis, či můžeme-li se jím aspoň nějak utěšit a věřit, že se i takto připravuje příští národní výmyk, když nikdo z lidí zaujímajících místa, jež normálně zaujímají politikové, nepustí dolů jedinou myšlenku, jediné slovo o něčem jiném než o výrobě a spotřebě, o kontrole a kázní. "Jsme ponechání stavebním strojům a sobě samým," řekl jsem a zatlačil do chromovaných dveří espressa "Můstek" na Můstku.

Espresso je asi dvacet stolů zasklených mezi traverzami u základů nové budovy strojního podniku ČKD na místě bývalého textilního domu Prokop a Čáp. Mezi umělecké památky se tento dům nedostane, i kdyby vydržel pět set let, a on nevydrží ani sto, protože buďto ho sežere rez, nebo smete nějaký nový projekt architektů Prahy. Objednávám si javanskou kávu. Je tu sice neútulno, ale i jaksi zajímavě a nově: plechem a sklem čalouněný prostor nepřijímá volně prchající myšlenky člověka, zamýšlení je téměř nemožné, zbývá pozorování: jak schody metra vyhazují další a další lidi.

Popíjeje lahodnou kávu, jejíhož složení nemohl jsem se dovtípit, nahlížel jsem do nové knížky. "Do prdele!" byl bych málem zvolal. Jeden tiskový arch v knize chyběl, zato jiný byl v ní dvakrát. "Podívej, co je to tu za podlost navíc!" ukazoval jsem Zdeňkovi, jenž právě přišel,

vyndal z tašky jakýsi sešitek, který jsem rychle vzal a vsunul do levé kapsy svého pláště. "Co, co se ti zase stalo," pravil s lítostí, "no jo, no jo," utěšoval mě, prohlížeje mou zvrzanou knížku. Číšníkovi stejně smířlivě pravil: "Já bych prosil taky kávu... jestli máte horkou vodu."

Dříve, než se zprávné panování státu dostalo do všech škvír životů, směl jste vadnou knihu v každé prodejně vyměnit za dobrou. Bylo to logické i praktické. Teď, kdy kontrola a kázeň jubilují, musíte ji i s účtem vrátit, kde jste ji koupili. Hnusné pomyslení, že teď bych měl zas pěšky jít do Revoluční, aby mi hnědý výtisk vyměnili za zelený. Je to trest. Trest za kupování knih, zvláště na cestách. Jeden z tisíce drobných trestů za jednu kardinálně špatnou volbu v mládí, kdy je čtenář nejpřístupnější sociálním utopiím.

"Znáš ten vtip," pravil Zdeněk, "jak si dědek a babka řekli, že si zahrají na mladé? Tak řekli si dědek s babkou, že si budou hrát na mladé, a dali si rande tady na Můstku. Dědek čeká hodinu, dvě, tři, pak přiběhne dopáleně domů: Proč jsi nepřišla? - Ale, maminka mě nepustila." Zaplatili jsme a vyšli ven.

Když jsme po Národní došli ke knihkupectví Čs. spisovatele, Zdeněk řekl: "Hele, jdi si sednout zatím do Slávie, já si tu něco vyřídím." Seděl jsem ve Slávii. Za chvíli přišel a měl taky umělecké památky, ale červené. Prohlédli jsme si je, a když jsme spočítali archy, Zdeněk pravil: "Teďka mi puč ten svůj výtisk." Vzal ho, odešel a za chvíli se vrátil s jiným, úplným. Když jsem se divil, řekl: "No museli mi ho vyměnit, když před chvílí jsem si ho u nich koupil, ne?"

Seděli jsme a hleděli na Hradčany. "Tak co to bude dneska, dvakrát káva, ne?" oslovil nás číšník hlasem takovým, jako by nás už začínal znát. Bylo to tu pěkné. "Znáš ten vtip," řekl jsem, "jak pan Kohn a pan Roubíček byli spolu v koncentráku a jeden tu pak zůstal a druhý emigroval?"

